

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

ในส่วนนี้เป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนฟื้นฟูผู้ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษกลับคืนสู่สังคมโดยใช้วิธีการทางพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการสนับสนุนการฟื้นฟูผู้ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษกลับคืนสู่สังคม โดยใช้วิธีการทางพฤติกรรมศาสตร์ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดความเป็นพฤติกรรมศาสตร์ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิคุ้มกันทางใจ แนวคิดทุนจิตวิทยาเชิงบวก ทฤษฎีจิตรา ทฤษฎีการเรียนรู้สังคม สังคมพหุวัฒนธรรมจังหวัดชายแดนใต้ งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการสนับสนุนฟื้นฟูผู้ถูกควบคุมตัว และกรอบแนวคิดการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดความเป็นพฤติกรรมศาสตร์

“พฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science)” เป็นคำที่ใช้ครอบคลุมสิ่งต่าง ๆ มากมาย ที่เกี่ยวข้องกับการกระบวนการทางจิตวิทยา และสะท้อนให้เห็นวิธีการปฏิสัมพันธ์ที่บุคคลแสดงต่อกันและกันทั้งในกลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ ครอบครัว และชุมชน รวมทั้งภายในกลุ่มประชากรต่างๆ และในสังคมโลกโดยรวม การวิจัยในสาขานี้มีความสำคัญต่อการช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในด้านพฤติกรรมทั้งต่อมนุษย์ด้วยกัน ต่อกลุ่มคน และสังคม ตลอดจนพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทุกระดับ การวิจัยที่ได้จากวิธีการทางพฤติกรรมศาสตร์ช่วยให้บุคคลสามารถพยากรณ์ ป้องกัน และจัดการกับสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สถานการณ์เสี่ยงซึ่งต้องการการตัดสินใจ เป็นต้น ช่วยให้สามารถมองปรากฏการณ์ต่างๆ ระหว่างปัจจัยต่างๆ มีความชัดเจนขึ้น สะท้อนมุมมองของพฤติกรรมในแง่ที่เป็นระบบ ประกอบด้วยความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรม กระบวนการที่เกิดพฤติกรรมนั้นๆ เกิดขึ้น หรือมีการพัฒนาขึ้นท้ายที่สุด ได้แก่ ผลผลิตที่ได้รับจากทั้งตัวเหตุปัจจัยและกระบวนการคิด ทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ จึงสามารถอธิบาย และให้การพยากรณ์ได้ว่า เมื่อมีปัจจัยนั้นๆ เกิดขึ้น และมีการพัฒนาพฤติกรรมในลักษณะที่เป็นกระบวนการสืบเนื่องเช่นนี้แล้ว ผลที่เกิดขึ้นในรูปของพฤติกรรมจะเป็นอย่างไร

ทั้งนี้เพราะในแต่ละปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล กลุ่มบุคคล และสังคม ล้วนมีปัจจัยหลากหลายที่แตกต่างกันทั้งในระดับความหนักเบา และความรู้สึกซึ่งสลับซับซ้อนเกี่ยวโยงกันระหว่างปัจจัยเหล่านี้ จึงต้องการและจำเป็นที่จะต้องอาศัยการศึกษาให้เข้าใจอย่างชัดเจน ทั้งในเรื่องตัวกำหนดหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องระหว่างกัน ต้องการการนิยามตัวพฤติกรรมที่ชัดเจน และข้อเสนอที่มีเหตุผล จึงจะสามารถเข้าใจถึงผลลัพธ์ที่ปรากฏได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังได้เห็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขอย่างถูกต้องทิศทาง ขณะที่ปัจจุบันพบว่าปัญหาพฤติกรรมบุคคล และสังคมมีปริมาณและความสลับซับซ้อนเพิ่มขึ้นอย่างน่าวิตก ทำให้การมองวิธีการป้องกัน แก้ไข และส่งเสริมในสังคมอย่างถูกต้องเป็นไปได้ยาก เพราะผู้แก้ไขไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นคลายปมปัญหาได้จากจุดใด ปัญหาพฤติกรรมบางอย่างมีความละเอียดอ่อนจนทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมองข้ามปัจจัยสาเหตุบางอย่าง ดังนั้นการเริ่มจากการมีแนวคิดหลักเชิงทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์จึงถือได้ว่าเป็นการเริ่มที่สำคัญมาก และ

จำเป็นสำหรับการป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมบุคคลและสังคม ซึ่งนับวันยิ่งทวีความรุนแรงสลับซับซ้อน และส่งผลกระทบอย่างมากต่อคุณภาพชีวิต และความมั่นคงของสังคม (จรรยา สุวรรณทัต, 2559)

ดังนั้น ในการพัฒนารูปแบบการสนับสนุนฟื้นฟูอดีตผู้ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษกลับคืนสู่สังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ คณะผู้วิจัยจึงนำมุมมองทางพฤติกรรมศาสตร์โดยผสานแนวคิดทางจิตวิทยา อาชญาวิทยา และสังคมวิทยา อันได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิคุ้มกันทางใจ แนวคิดทุนจิตวิทยาเชิงบวก ทฤษฎีจิตตรา และทฤษฎีการเรียนรู้สังคม มาทำความเข้าใจและวิเคราะห์ผลกระทบในทุกมิติของอดีตผู้ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม และพัฒนารูปแบบการสนับสนุนฟื้นฟูอดีตผู้ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษกลับคืนสู่สังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

2. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิคุ้มกันทางใจ

2.1 ความหมายของภูมิคุ้มกันทางใจ

ภูมิคุ้มกันทางใจ (Resilience Quotient: RQ) เป็นคุณลักษณะทางจิตใจ มีนักวิชาการ หน่วยงาน วิชาการในประเทศไทย นิยามไว้หลากหลาย เช่น พลังใจ ความเข้มแข็งทางใจ พลังสุขภาพจิต ภูมิคุ้มกันทางใจ หรือที่กรมสุขภาพจิตใช้คำว่า ฮึด-ฮึด-สู้ ซึ่งเป็นความสามารถของคนที่มียุติในตนเอง และนำมาใช้เมื่อต้องเอาชนะปัญหา อุปสรรค หรือความยากลำบากที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้คนเราสามารถผ่านพ้นภาวะวิกฤต หรือเหตุการณ์ร้าย ๆ ไปได้และอาจพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสโดยสามารถยกระดับความคิดจิตใจและการดำเนินชีวิตในทางที่ดีขึ้นหลังเหตุการณ์ผ่านพ้นไป โดยมีการฟื้นฟูสภาพอารมณ์และจิตใจได้อย่างรวดเร็ว ไม่จมอยู่กับความทุกข์ มีความยืดหยุ่น ปรับตัวได้ดีสามารถกลับมาดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขอีกครั้ง เป็นเครื่องมือในการป้องกันตัวเองไม่ให้ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงไม่มั่นคงหรือไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ในสภาวะสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง จะทำให้สามารถปรับตัวได้และมีชีวิตอยู่รอดได้ ภูมิคุ้มกันจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยบรรเทาความรุนแรงที่ได้รับจากผลกระทบการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต ได้แก่ความสามารถพึ่งพาตนเองได้ (self - reliance) และความสามารถในการปรับตัวเมื่อเกิดภาวะวิกฤติ (Resilience) ภูมิคุ้มกันตนเป็นคุณลักษณะที่สำคัญลักษณะหนึ่งตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การมีภูมิคุ้มกันตน ประกอบด้วย การมีสติสัมปชัญญะ ความชอบเสีย ความสามารถในการจัดการกับปัญหา และการมองโลกในแง่ดี

โดยความสามารถในการฟื้นตัว เป็นศักยภาพที่เป็นสากลของ บุคคล กลุ่ม หรือชุมชน มีความสามารถที่จะป้องกันการสูญเสีย ลดความรุนแรง และผ่านพ้นจากการได้รับผลกระทบที่เกิดจากภาวะบีบคั้นต่าง ๆ ที่บุคคลต้องเผชิญได้ด้วยดี ความเข้มแข็งทางใจ หรือความยืดหยุ่นทางอารมณ์ยังเป็นการช่วยเสริมสร้างให้บุคคลมีการพัฒนาทางความคิดและมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และรับรู้ในสิ่งที่ตนเองเป็นอย่างเหมาะสม ด้วยความเชื่อที่ว่า 1) ตนเป็นคนมีความสามารถมีความรู้สึกมั่นคงทางใจ เชื่อในคุณค่าและความสามารถของตนเองในการควบคุมจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม 1) ตนมีความสำคัญมีค่ามีความหมายเป็นที่ยอมรับ และเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวกลุ่มหรือสังคมที่แวดล้อม และ3) ตนมีพลังอำนาจ มีความสามารถในการควบคุมหรือแก้ไขสิ่งต่าง ๆ ที่อาจจะเข้ามาส่งผลกระทบต่อชีวิตของตนเองได้นอกจากนี้ยังช่วยให้บุคคลมีความสามารถ

ในการใช้ทักษะชีวิตและทักษะในการเผชิญกับปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ (Grotberg, 1995; จุฑาเดือน พันธมนาวิน และงามตา วนิทานนท์, 2562; อภิชัย พันธเสน, 2554)

กล่าวโดยสรุป ภูมิคุ้มกันทางใจ เป็นคุณลักษณะทางจิตใจ ที่ประกอบด้วยความสามารถในการเห็นคุณค่าในตัวเอง มีการปรับตัวในครอบครัวในสังคม และการมองโลกในแง่ดี โดยภูมิคุ้มกันทางใจเป็นสิ่งสำคัญเป็นความสามารถทางอารมณ์และจิตใจในการปรับตัวให้กลับสู่ภาวะปกติหากพบเหตุการณ์วิกฤต หรือความยากลำบากในชีวิต เป็นเครื่องมือในการป้องกันตัวเอง ช่วยบรรเทาความรุนแรงที่ได้รับจากผลกระทบการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิตได้แก่ความสามารถพึ่งพาตนเองได้ และความสามารถในการปรับตัวเมื่อเกิดภาวะวิกฤติ ช่วยให้บุคคลพร้อมที่จะเผชิญผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าภูมิคุ้มกันทางใจช่วยส่งเสริมให้บุคคลดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และสามารถกลับมาดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขอีกครั้ง ทั้งนี้ภูมิคุ้มกันทางใจสามารถพัฒนาได้

2.2 ความสำคัญของภูมิคุ้มกันทางใจ

ภูมิคุ้มกันทางใจเป็นศักยภาพทางจิตใจที่กำลังได้รับความสนใจในแวดวงจิตวิทยา เพราะเป็นความสามารถที่จะช่วยป้องกันและดูแลคนเราในยามที่ชีวิตเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝัน อันไม่สามารถคาดเดาหรือควบคุมได้ เกิดสถานการณ์ที่รู้สึกถูกคุกคาม ไม่ทันตั้งตัว มีปัญหารุนแรงที่ไม่เคยพบมาก่อน หรือปัญหาที่ทับถมซับซ้อน เช่น อุบัติเหตุ ภัยพิบัติ สูญเสียทรัพย์สินสูญเสียคนรัก ตกอยู่ในภาวะยากลำบาก ให้คนเรารอดพ้นจากปัญหาทางสุขภาพจิตต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเครียด ซึมเศร้า วิตกกังวล หรือเกิดการเจ็บป่วยทางจิต รวมทั้งยังช่วยป้องกันปัญหาสุขภาพทางกายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเครียด เช่น โรคแผลในกระเพาะอาหาร โรคหัวใจ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันคนไทยเผชิญกับวิกฤติทั้งทางด้านการเมืองเกิดความขัดแย้งทางความคิดเห็นที่รุนแรงแบ่งแยกเป็นฝักฝ่าย วิกฤติทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจถดถอย คนงานถูกเลิกจ้างหรือวิกฤติในเรื่องชีวิต ชีวิตคู่ ครอบครัวมีปัญหา ความสามารถในการพึ่งพาพึ่งพิงจึงถือเป็นความสามารถทางจิตใจอีกด้านหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เป็นพลังสุขภาพจิตที่จะช่วยขับเคลื่อนให้คนเราสามารถปรับตัวได้ในทุกสถานการณ์ มีความมุ่งมั่น ไม่ย่อท้อสามารถต่อสู้ด้วยหัวใจที่เข้มแข็ง เพื่อก้าวไปสู่สภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นเหมือนพลังจิตที่จะทำให้คนเราเอาชนะอุปสรรค สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ ตลอดจนมีการเรียนรู้จากเหตุการณ์นั้นๆ พัฒนาเป็นความเข้มแข็งทางจิตใจที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบันนี้เต็มไปด้วยความพลิกผันและควบคุมได้ยาก (อิสริยา ปรีชาติกานนท์, 2553) นอกจากนี้ ภูมิคุ้มกันทางใจเป็นการมีจิตใจที่เข้มแข็ง และมีมุมมองที่ดีสามารถปรับตัวและปรับใจในการฟื้นตัวกลับมาดีดังเดิมได้โดยเร็ว และเป็นศักยภาพทางสุขภาพจิตที่เหนือกว่าและต่างจากภูมิคุ้มกันทางใจระยะเวลาในการฟื้นตัวจากการบาดเจ็บทางจิตใจทั่วไป เพราะคนที่มีภูมิคุ้มกันทางจิต ระยะเวลาในการฟื้นตัวนี้จะสั้นลง กล่าวได้ว่าเมื่อล้มแล้วลุกได้เร็วและได้ดีกว่าการใช้กลไกการฟื้นตัวทั่วไป และภูมิคุ้มกันทางใจจะเป็นความเข้มแข็งทางจิตใจที่ไม่ได้มาจากปัจจัยภายในของ บุคคลแต่เพียงอย่างเดียว

แต่ยังมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรืออื่น ๆ และสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ในธรรมชาติและ มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมของบุคคล (พัชร ฤงแก้ว และคณะ, 2563)

ดังนั้นบุคคลที่มีภูมิคุ้มกันทางใจจะประสบความสำเร็จในการข้ามผ่านความเจ็บปวดและความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นในชีวิตได้มากกว่าบุคคลที่ไม่มีภูมิคุ้มกันทางใจ และสามารถที่จะส่งเสริมให้มีภูมิคุ้มกันทางใจเพิ่มขึ้นโดยใช้วิธีการที่เหมาะสม ทั้งนี้ภูมิคุ้มกันทางใจเป็นสิ่งที่สามารถสร้างและพัฒนาให้เกิดขึ้นได้เสมอ โดยการให้ความช่วยเหลือโดยตรงที่ตัวบุคคลนั้น ๆ รวมทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้เกื้อหนุนต่อการพัฒนาภูมิคุ้มกันทางใจ เพื่อให้ความสามารถดังกล่าวกลายเป็นศักยภาพที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ตลอด

การพัฒนาภูมิคุ้มกันทางใจของบุคคลนั้น มีประเด็นสำคัญที่ควรนึกถึง คือ 1) การเสริมสร้างการมีคุณค่าในตนเอง การมีคุณค่าในตนเองเป็นความรู้สึกตระหนักในคุณค่าแห่งตนของ บุคคลที่พัฒนาความไว้วางใจในตนเองและผู้อื่นได้อย่างสมบูรณ์ 2) การเสริมสร้างความสามารถของ บุคคล ความสามารถของบุคคลเป็นความรู้สึกประสบความสำเร็จในชีวิตและการทำงาน รับรู้ว่าตนเอง มีความสามารถ และมีศักยภาพ 3) การเสริมสร้างศักยภาพของ บุคคล เป็นการเสริมพลังอำนาจในตนเอง ตระหนักถึงศักยภาพแห่งการพัฒนาและองกามของตนเองในการจัดการกับความเครียดจัดการกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ต้องเผชิญได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) การเสริมสร้างการมองโลกในแง่บวก การมองโลกในแง่บวกเป็นความรู้สึกว่ามีความหวังในชีวิต มีกำลังใจฟันฝ่าอุปสรรค มีมุมมองต่อชีวิตว่ามีความหมาย มีเป้าหมายและพยายามให้ตนเองบรรลุเป้าหมายนั้น ให้กำลังใจ และการสนับสนุนช่วยเหลือจากบุคคลภายนอก มองปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (อุษณิลลิตผสาน และมารยาท โยทองยศ, 2555)

2.3 องค์ประกอบของภูมิคุ้มกันทางใจ (Resilience Quotient)

Grotberg (1995) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการก้าวสู่การมีภูมิคุ้มกันทางใจ ตามแนวคิด ฉันเป็น (I am) ฉันมี (I have) และฉันทำได้ (I can) ไว้ดังนี้

สิ่งที่ฉันเป็น (I am) หมายถึง การเป็นคนที่มีการสนับสนุนจากปัจจัยภายในทำให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง โดยมีการแบ่งออกเป็น 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การเป็นที่รักของคนอื่น ๆ คือการที่รับรู้ว่าคุณเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับของคนอื่น และรู้ว่าคุณอื่น ๆ คาดหวังอะไรจากตนเอง
2. การเป็นผู้มีความรัก ความเห็นใจ และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แสดงความรักต่อบุคคลอื่นออกมาได้ในหลายรูปแบบ และมีความเข้าใจถึงสิ่งที่คนอื่นแสดงออกมาให้รับรู้ ทำให้เกิดทักษะการเข้าสังคมได้อย่างดี
3. การเป็นผู้มีความภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่อมั่นภายในตนเองเป็นการรับรู้ว่าคุณค่าสำคัญและมั่นใจว่าคุณสามารถทำได้และประสบความสำเร็จได้
4. การเป็นผู้มีอิสรภาพในตนเอง การมีความเชื่อมั่นในความสามารถและเข้าใจในขีดความสามารถของตนเองและรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดตามมา

5. การเป็นผู้ที่มีความห่วง ศรัทธาและเชื่อมั่นในสิ่งที่ถูกต้องเป็นการเชื่อเรื่องความถูกต้อง ศรัทธาในศีลธรรม และปฏิบัติตามหลักในศาสนาที่ตนนับถือสิ่งที่ฉันมี (I have) เป็นการรับรู้ถึงการมีแหล่งทรัพยากรภายนอกที่ดูแล ช่วยเหลือและเอื้อประโยชน์ โดยมี 5 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

5.1 การมีความไว้วางใจในสัมพันธภาพ คือการที่ได้รับการยอมรับจากครอบครัว คนภายนอกและการเป็นผู้ได้รับการดูแลจากครอบครัวที่ดีเพียงพอ

5.2 การมีความสามารถปฏิบัติตนตามกฎหมายต่าง ๆ การได้รับการสอนจากพ่อแม่ ผู้ปกครองโดยผ่านทางกรกระทำของตนเอง เช่น หากทำผิด ก็จะมีการลงโทษ และถ้าหากทำตามกฎ กติกา ก็จะได้รับคำชมเชย

5.3 การมีต้นแบบ คือการที่มีแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องตามหลัก ศีลธรรมจรรยา และสามารถทำตามหลักศาสนาที่ตนนับถืออยู่

5.4 การมีอิสระในการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองเป็นการได้รับการสนับสนุน และได้รับความช่วยเหลือในยามจำเป็น ทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

5.5 การมีแหล่งด้านสาธารณสุข การศึกษาสวัสดิการรวมทั้งด้านความปลอดภัยเพื่อตอบสนองความต้องการของชีวิตความสามารถที่ฉันมี (I can) เป็นทักษะการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับคนอื่น โดยมี 5 องค์ประกอบย่อยดังนี้ 1) มีความสามารถในการสื่อสาร 2) มีความสามารถแก้ไขปัญหา 3) มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์และผลักดันต่าง ๆ 4) มีความสามารถในการประเมินอารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่นได้ และ 5) มีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่จริงใจจากคนที่อยู่รอบข้าง สามารถขอความช่วยเหลือและแบ่งปันความรู้สึกกับผู้อื่น เช่น พ่อแม่ ครู เพื่อน คนใกล้ชิด เป็นต้น

นอกจากนี้ Hengudomsub (2007) ได้แบ่งกลุ่มแนวคิดที่ให้ความหมายของภูมิคุ้มกันทางใจ ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ภูมิคุ้มกันทางใจในรูปแบบของลักษณะประจำตัวของบุคคล (Individual trait) ที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Outcome) ดังนี้

1. แนวคิดภูมิคุ้มกันทางใจในความหมายที่เป็นลักษณะประจำตัวของบุคคล (Individual trait) เป็นคุณลักษณะหรือปัจจัยปกป้อง (Protective factors) เป็นปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่ช่วยบุคคลต่อต้านกับภาวะเสี่ยง หรือลดผลในทางลบที่เกิดจากปัจจัยเสี่ยง ซึ่งพบได้ทั้งระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน โดยคุณลักษณะระดับบุคคลที่แสดงถึงภูมิคุ้มกันทางใจ เช่น มีมุมมองทางบวก ยอมรับจุดดีจุดด้อยของตนเอง มีทักษะในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีอารมณ์ขันมีพลังสร้างสรรค์ผลงาน ภาควิธีใจในตนเอง อดทน มีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม มีความสัมพันธ์ที่คงเส้นคงวาผู้อื่น มีทักษะในการติดต่อสื่อสารที่ดีและให้ความสำคัญกับการมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิต โดยเป็นความสามารถของบุคคลในการปรับระดับการควบคุมตนเอง ภายใต้บริบทที่แวดล้อม อีกทั้งคุณลักษณะประจำตัวระดับครอบครัวที่แสดงถึงภูมิคุ้มกันทางใจ เช่น มีการดูแลและสนับสนุนจากครอบครัว ความห่วงและกำลังใจจากครอบครัว ครอบครัวมีกฎระเบียบและแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับบุคคลในครอบครัว ความศรัทธาของครอบครัวในศาสนา ครอบครัวที่สามารถเข้าถึงเครือข่ายสนับสนุนทางสังคม และความรัก ความผูกพันจากสมาชิกในครอบครัว คุณลักษณะประจำตัวระดับชุมชนที่

แสดงถึงภูมิคุ้มกันทางใจ เช่น สามารถเข้าถึงการบริการด้านต่าง ๆ ในชุมชน การมีเครือข่ายในชุมชน การมีส่วนร่วมในกลุ่มหรือชุมชน การมีความผูกพันแนบแน่นกับชุมชน อาศัยในชุมชนที่ให้การดูแลซึ่งกันและกัน และมีการปกป้องบุคคลในชุมชน เป็นต้น (Masten & Garmezy, 2002; พชรินทร์ นินทจันทร์ โสภณ แสงอ่อน และ ทศนา ทวีคุณ, 2553)

ทั้งนี้ การศึกษาความหมายที่เป็นลักษณะประจำตัวของบุคคลกล่าวถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยหรือมีปัญหาด้านจิตใจมีความสัมพันธ์กับความผิดปกติของโครงสร้างของสมองและสารชีวเคมีในสมอง โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาและอธิบาย เรียกแนวคิดนี้ว่าแนวคิดทางประสาทชีววิทยา ซึ่งแนวคิดนี้เชื่อว่าการมีปัญหาด้านจิตใจของ บุคคลเป็นผลมาจากปัจจัยประสาทชีววิทยาในหลายด้าน เช่น ความผิดปกติของโครงสร้างของสมองและสารชีวเคมีในสมอง พันธุกรรม การทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน การติดเชื้อ ภาวะโภชนาการที่ไม่เหมาะสม และพยาธิสภาพในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ทำให้เกิดการเสียสมดุลของสารสื่อประสาท ได้แก่ อะเซทิลโคลีน (acetylcholine) นอร์อิพิเนพริน (norepinephrine) โดพามีน (dopamine) และซีโรโทนิน (serotonin) เป็นต้น ที่ป้องกันไม่ให้บุคคลเกิดปัญหาด้านจิตใจหลังจากการเผชิญภาวะวิกฤติหรือสถานการณ์ความไม่สงบ (อัจฉราพร สิริธัญวงศ์ และคณะ, 2557)

2. แนวคิดภูมิคุ้มกันทางใจในความหมายที่เป็นพลวัต (Dynamic) หรือกระบวนการ (Process) เป็นกระบวนการของปฏิสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลกับสิ่งแวดล้อม หรือเรียกแนวคิดนี้ว่าภูมิคุ้มกันทางใจแบบเน้นตัวบุคคล (Person focus) ภูมิคุ้มกันทางใจเป็นกระบวนการที่บุคคลฟื้นตัวจากเหตุการณ์อันเลวร้ายในชีวิต อันเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง (a dynamic process) ที่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากปัจจัยปกป้อง (Protective factors) อันประกอบด้วยสมรรถนะของบุคคล ระหว่างบุคคลและครอบครัว (Masten & Curtis, 2000)

3. แนวคิดภูมิคุ้มกันทางใจในความหมายที่เป็นผลลัพธ์ (Outcome) เป็นผู้ที่สามารถในการคงไว้ซึ่งความสมดุลของจิตใจ มีการเผชิญปัญหาที่มีประสิทธิภาพหลังเผชิญกับเหตุการณ์วิกฤต ซึ่งแนวคิดนี้จะสามารถสร้างตัวแปรทำนายการเกิดภูมิคุ้มกันทางใจและนำไปสู่การการสร้างโปรแกรมการบำบัดที่มีประสิทธิภาพได้ แต่ไม่สามารถมองภูมิคุ้มกันทางใจในภาพรวมได้ ขาดการมองวิถีชีวิตของบุคคลที่มีความเข้มแข็งทางใจในมุมกว้าง (Masten, 2001)

กรมสุขภาพจิต ได้แบ่งองค์ประกอบความเข้มแข็งทางใจของประชาชนทั่วไปเป็น 3 องค์ประกอบ คือ อึด ยืด สู้ (กองส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต, 2563)

พลังอึด ความสามารถของเรา มีความทนทานต่อความกดดัน มีจิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหว สามารถควบคุมจิตใจแม้เรื่องเครียด ทุกข์ใจมากก็ยังสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ส่วนใหญ่คนที่พลังอึดมักมีมุมมองว่าไม่ใช่เราที่ลำบากอยู่คนเดียว, เมื่อมีความทุกข์ เข้ามาไม่นาน ก็ต้องผ่านไป, ปัญหาทุกอย่างมีทางแก้ไข, ชีวิตไม่ได้แย่ไปหมดถึงอย่างไรก็ยังมั่งมีเรื่องดี ๆ อยู่บ้างจากมุมมองดังกล่าวจึงทำให้สามารถหาหนทางระบายความเครียดได้มีหนทางที่ช่วยให้อดทนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น มีสายสัมพันธ์เกื้อหนุน รู้จักมองส่วนดีหรือคุณค่าของตน คิดถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ เป็นต้น พลังอึดเป็นพื้นฐานจิตใจที่สำคัญของคนมีพลังสุขภาพจิตที่ดี

อาจสังเกตได้จากบางคนที่มีความทุกข์ ความเครียดมาก แต่ก็ยังสามารถดำเนินชีวิตประจำวันต่อไป และทำหน้าที่ที่รับผิดชอบได้

พลังฮึด ความสามารถในการสร้างแรงจูงใจในตัวเองและทำให้เกิดเป็นขวัญและกำลังใจ หรือมีกำลังใจจากคนรอบข้างเช่น มีครอบครัวเป็นที่พึ่งคอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจคิดถึงความสำเร็จที่ผ่านมา คิดถึงสิ่งที่มีคุณค่าต่อใจการอยู่กับปัจจุบัน ค่อย ๆ คิดแก้ไข ทำไปทีละขั้นตอน อย่ากังวลหรือกลัวไปล่วงหน้า การที่คนเราจะฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคไปได้ส่วนหนึ่งต้องมีกำลังใจ ปัญหาที่ยากยิ่งต้องอาศัยกำลังใจ เพื่อเพิ่มความกล้าหาญที่จะทำตัวให้เข้มแข็ง เพื่อลุกขึ้นมาสู้หรือเอาชนะอุปสรรคไปยังเป้าหมายที่ต้องการ

พลังสู้ ความสามารถที่จะสู้กับปัญหา หาที่ปรึกษา หาทางออกหลาย ๆ ทาง ซึ่งน้ำหนักกว่าวิธีการใด เป็นวิธีการที่ดีไม่ตัดสินใจแก้ปัญหาโดยใช้อารมณ์ต้องคิดให้รอบคอบ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์วิกฤต เหตุการณ์ไม่คาดฝัน มักเป็นเรื่องใหญ่ ไม่เคยพบมาก่อน จึงต้องอาศัยทั้งร่างกาย แรงใจในการสู้กับปัญหา ซึ่งทำได้โดย

- ประเมินตนเองว่าสามารถแก้ไขปัญหได้ด้วยตนเองได้หรือไม่
- ใช้ความสามารถของตัวเองที่มีในการหาทางออก เช่น การพูดจาต่อรอง การวิเคราะห์

หาทางออก

- ขอคำปรึกษาหรือพึ่งพาความช่วยเหลือจากคนอื่น กรณีที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหได้ด้วยตัวเองได้

กรมสุขภาพจิต ได้เสนอแนวคิดและองค์ประกอบของความเข้มแข็งทางใจ ซึ่งประกอบไปด้วย องค์ประกอบที่หลากหลาย โดยทั่วไปสามารถจำแนก ได้เป็น 2 ลักษณะ คือปัจจัยภายในบุคคลและปัจจัยภายนอก (Internal and External Factors) สภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก ที่สามารถลดผลกระทบเชิงลบ จากสถานการณ์ที่เครียดและกดดันต่าง ๆ ได้ครอบคลุมโรงเรียน และชุมชนสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งทางใจได้โดยการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางใจ และเสริมแนวทางการเรียนรู้ของเด็ก การส่งเสริมป้องกันปัญหาอารมณ์ และพฤติกรรม ด้วยการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชนที่เหมาะสม เพื่อการพัฒนาปัจจัยปกป้องภายในของแต่ละบุคคล โดยองค์ประกอบของปัจจัยทั้งส่วนที่เป็นภายใน และปัจจัยภายนอก สามารถอธิบายได้ดังนี้

องค์ประกอบของความเข้มแข็งทางใจ

ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก
1. ความสามารถในการดูแลและควบคุมตนเอง (Autonomy)	1. การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (Forming Relationships)
2. ความสามารถทางสังคม (Social Competence)	2. การดูแล สนับสนุน และให้คำปรึกษา (Caring Relationships)
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา (Problem Solving)	3. การให้โอกาสและการผลักดันให้พึ่งตนเอง (Providing of Opportunity)

ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก
4. ความมุ่งมั่นตั้งใจในการประสบความสำเร็จในชีวิต (Sense of Meaning and Purpose)	

มีรายละเอียดขององค์ประกอบย่อยดังนี้

ปัจจัยภายใน (Internal Factors) (ลักษณะบุคลิกภาพ ทำที่การแสดงและลักษณะนิสัย)

1. ความสามารถในการดูแลและควบคุมตนเอง (Autonomy) เป็นความรู้สึกที่เป็นอิสระ ซึ่งเป็นการควบคุมที่มาจากภายใน ภายใต้ความเชื่อว่าตนเองสามารถควบคุมสิ่งต่าง ๆ ได้เป็นความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การมีระเบียบวินัยในตนเอง การควบคุมแรงผลักดันจากภายในและภายนอก ตลอดจนการมีเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- การตระหนักรู้ตนเองหรือการเข้าใจในตนเอง (Self-Awareness) : เป็นความสามารถในการรับรู้สภาวะภายในตนเอง ความคิด อารมณ์และความรู้สึก

- การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) : เป็นคุณลักษณะเชิงบวกที่บุคคลรับรู้และเชื่อมั่นในความสามารถ ศักยภาพ และคุณค่าของตนเอง

- การมีวินัยในตนเอง (Self-Discipline) : เป็นความสามารถในการควบคุมอารมณ์ความต้องการ มีวินัย มีความยับยั้งชั่งใจ มีความรับผิดชอบ และสามารถทนต่อแรงต้านของกลุ่มเพื่อน และแรงกดดันของสังคมได้

2. ความสามารถทางสังคม (Social Competence) เป็นคุณสมบัติเชิงสังคมของบุคคล ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- ความสามารถในการสื่อสาร (Communication) เป็นความสามารถในการสื่อสารให้ผู้อื่นรับรู้ความคิด ความรู้สึกของตนเองได้และความสามารถในการฟังอย่างใส่ใจและตั้งใจ

- ความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจ และใส่ใจผู้อื่น (Empathy) เป็นความสามารถของ บุคคลในการเห็นอกเห็นใจ เข้าใจและใส่ใจความรู้สึกของผู้อื่น เคารพในความเป็นตัวตนและสิทธิ์ของผู้อื่น สามารถให้อภัยผู้อื่นได้

- ความสามารถในการสร้างและคงไว้ซึ่งสัมพันธภาพ (Co-operation) เป็นความสามารถในการสร้างและคงไว้ซึ่งสัมพันธภาพ ความเป็นมิตร เป็นที่พึ่งของผู้อื่น มีส่วนร่วม เสียสละในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเต็มที่และสามารถปรับตัวได้

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา (Problem Solving) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- ความสามารถในการคิดแยกแยะอย่างมีเหตุผลและถูกต้อง (Critical Thinking) เป็นความสามารถในการคิดแยกแยะอย่างมีเหตุผลและถูกต้อง ประเมินความเสี่ยง และมีการตัดสินใจจัดการปัญหาได้อย่างเหมาะสม

- การมองโลกในแง่ดี และมีความยืดหยุ่น ในการเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้น (Optimism and Flexibility) เป็นความสามารถในการมองโลกในแง่ดีมีทัศนคติและค่านิยมเชิงบวก มีอารมณ์ขัน มีความยืดหยุ่น ในการเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งรู้จักเปิดใจ มองปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างท้าทาย และไม่คุกคามต่อชีวิต

- ความสามารถในการพึ่งพาตนเองและแสวงหาแหล่งช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ (Effective Help Seeking) เป็นความสามารถในการพึ่งพาตนเองและแสวงหาแหล่งช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ เมื่อ ประสบภาวะยุ่งยาก

4. ความมุ่งมั่นตั้งใจในการประสบความสำเร็จในชีวิต (Sense of Meaning and Purpose) เป็น การมีแรงจูงใจในชีวิตและการตั้งจุดมุ่งหมายในชีวิต ได้แก่

- การตั้งจุดมุ่งหมาย (Goal Direction) เป็นความสามารถในการตั้งจุดมุ่งหมาย ความสำเร็จใน ชีวิตที่เป็นไปได้และสามารถดำเนินชีวิตเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

- การสร้างแรงจูงใจ และการมีความเชื่อ (Achievement Motivation and Belief) เป็น ความสามารถในการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ตนเองบรรลุเป้าหมายความสำเร็จ มุ่งมั่นพยายามเพื่อให้ ประสบความสำเร็จ และการมีความเชื่อหรือแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต

ปัจจัยภายนอก (External Factors) (สภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก) ได้แก่

1. การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (Forming Relationships) คือการมีปฏิสัมพันธ์สัมพันธ์ภาพ มิตรภาพและท่าทีที่ดีของ บุคคลใกล้ชิด

2. การดูแล สนับสนุน และให้คำปรึกษา (Caring Relationships) คือการได้รับการดูแลเอาใจ ใส่สนับสนุน เกื้อหนุนให้กำลังใจ และให้คำปรึกษา

3. การให้โอกาส และการผลักดันให้พึ่งตนเอง (Providing of Opportunity) คือการได้รับโอกาส ผลักดันให้พึ่งตนเอง

2.4 คุณลักษณะของผู้มีภูมิคุ้มกันทางใจ มีดังนี้

1. ความเชื่ออำนาจในตน คือ การที่บุคคลมีความเชื่อว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองไม่ว่า จะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวเป็นผลเนื่องมาจากการกระทำของตนเอง

2. การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว คือ การที่บุคคลรับรู้ได้รับความช่วยเหลือจาก สมาชิกภายในครอบครัวทั้งทางจิตใจ อารมณ์ แสดงความรักเป็นห่วงใย เห็นใจ เข้าใจ ยอมรับ และให้กำลังใจ พร้อมที่จะให้คำแนะนำปรึกษา

3. การสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน คือ การที่บุคคลรับรู้ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน ทางด้านจิตใจ อารมณ์ แสดงความรักเป็นห่วงใย เห็นใจ เข้าใจ ยอมรับ และให้กำลังใจ

4. ความสัมพันธ์กับบิดามารดา คือ การที่บุคคลรับรู้ว่าบิดามารดามีความรัก เข้าใจ เอาใจใส่ และมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อบุตร

5. ความสัมพันธ์กับเพื่อน คือ การที่บุคคลรับรู้ว่ามีเพื่อนมีความรัก เข้าใจ เอาใจใส่ และมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน

6. พอเพียงของบิตามารดา คือ การที่บุคคลรับรู้ว่าได้รับการปลูกฝังจากบิตามารดาให้มีการดำรงชีวิตด้วยความพอเพียงใช้หลักเหตุผล มีสติ พึ่งพาตนเอง และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนตนเองให้ได้

7. พฤติกรรมเอื้อสังคม คือ การที่บุคคลมีการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมประพฤติดนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมช่วยเหลือเอื้อเฟื้อผู้อื่น และแบ่งปันสิ่งของเครื่องใช้ให้ผู้อื่น

8. สุขภาวะทางจิต คือ การที่บุคคลมีความสุขพอใจในชีวิต การเห็นคุณค่าในตนเอง มีเป้าหมายในการดำรงชีวิต มีการพัฒนาตนเอง และมีความสามารถในการปรับตัวได้

นอกจากนี้ปัจจัยจิตลักษณะเป็นองค์ประกอบสำคัญองค์ประกอบหนึ่งในการส่งเสริมให้บุคคลมีภูมิคุ้มกันทางใจ ตัวแปรจิตลักษณะที่ได้รับการกล่าวอ้างถึงเสมอว่ามีความเกี่ยวข้องกับการที่ทำให้บุคคลดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข และทำประโยชน์ให้กับสังคม ได้แก่ การมองโลกในแง่ดี การเห็นคุณค่าในตน การปรับตัวในครอบครัว และกัลยาณมิตร เป็นต้น (จิตรภาณุ คำสนวน, 2560)

3. แนวคิดทุนจิตวิทยาเชิงบวก

นักวิชาการด้านจิตวิทยา ได้ให้ความหมายของทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกว่าหมายถึง ความสามารถของบุคคลในการจัดการสิ่งต่าง ๆ หรือ การประเมินของบุคคลถึงความเป็นไปได้ที่จะประสบผลสำเร็จ ซึ่งเป็นคุณลักษณะหรือความสามารถทางบวกของบุคคลซึ่งสามารถพัฒนาได้ นอกจากนี้ยังมีความหมายของทุนจิตวิทยาเชิงบวก (Psychological Capital: PsyCap) โดย Luthans et al. (2007) ได้นิยามทุนจิตวิทยาเชิงบวก ว่าเป็นสภาวะทางจิตใจเชิงบวกของบุคคลที่สามารถพัฒนาได้ โดยแหล่งทรัพยากรทางด้านจิตใจประกอบด้วย การรับรู้ความสามารถของตนเอง ความหวัง การมองโลกในแง่ดี และความหยุนตัว โดยมีลักษณะที่สำคัญดังนี้ 1) การมีความมั่นใจในการพยายามกระทำสิ่งท้าทายให้สำเร็จ (การรับรู้ความสามารถของตนเอง) 2) การมองโลกทางบวกเกี่ยวกับความสำเร็จในปัจจุบันและอนาคต (การมองโลกในแง่ดี) 3) ความพยายามเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายและค้นหาวิธีการที่นำไปสู่ความสำเร็จ (ความหวัง) และ 4) เมื่อพบเจอปัญหาอุปสรรคสามารถฟื้นคืนกลับมาได้ (ความหยุนตัว) สอดคล้องกับ นาริรัตน์ เอี่ยมตั้งพาณิชย์ (2555) สรุปว่า ทุนทางจิตวิทยาเชิง พัฒนาจากการศึกษาพฤติกรรมองค์การเชิงบวก (Positive organization behavior: POB) ซึ่งมีรากฐานมาจากแนวคิดจิตวิทยาเชิงบวก (Positive psychology) องค์ประกอบทั้ง 4 ประการส่งผลต่อความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมหรือการแสดงออกที่สามารถวัด พัฒนา และสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นสภาวะทางจิตใจของบุคคลที่แสดงถึงความเข้มแข็งและศักยภาพทางจิตใจ แม้บุคคลจะต้องเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ ก็จะสามารถเสริมพฤติกรรมทางบวก คือมีความมั่นใจว่าตนเองจะหาวิธีการในการแก้ปัญหาได้

โดยสรุป ทุนจิตวิทยาเชิงบวก (Positive psychological capital : PsyCap) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการจัดการสิ่งต่าง ๆ หรือ การประเมินของบุคคลถึงความเป็นไปได้ที่จะประสบผลสำเร็จ ซึ่งเป็น

คุณลักษณะหรือความสามารถเชิงบวกของบุคคลซึ่งสามารถพัฒนาได้ โดยมีลักษณะที่สำคัญของบุคคลที่มีทุนจิตวิทยาเชิงบวก ประกอบด้วย 1) การมีความมั่นใจในการพยายามกระทำสิ่งท้าทายให้สำเร็จ (การรับรู้ความสามารถของตนเอง) 2) การมองโลกทางบวกเกี่ยวกับความสำเร็จในปัจจุบันและอนาคต (การมองโลกในแง่ดี) 3) ความพยายามเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายและค้นหาวิธีการที่นำไปสู่ความสำเร็จ (ความหวัง) และ 4) เมื่อพบเจอปัญหาอุปสรรค สามารถฟื้นคืนกลับมาได้ (ความยืดหยุ่น) ซึ่งแนวคิดนี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้ประสบความสำเร็จ มีพฤติกรรมทางบวกในการดำเนินชีวิตทั้งในการปฏิบัติงานในองค์กร และการดำเนินชีวิตในประจำวันได้

จากแนวคิดทุนจิตวิทยาเชิงบวกโดย Luthans et al. (2007) “ทุนจิตวิทยาเชิงบวก” เป็นตัวแปรทางจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) และพฤติกรรมองค์การเชิงบวก (Positive Organizational Behavior) ซึ่งพฤติกรรมองค์การเชิงบวก เป็นการศึกษาและประยุกต์จุดแข็งทางด้านทรัพยากรบุคคลที่มุ่งเน้นเชิงบวกและขีดความสามารถทางจิตวิทยาที่สามารถวัด พัฒนา และการจัดการเพื่อปรับปรุงผลการปฏิบัติงานได้ โดยทุนจิตวิทยาเชิงบวกเป็นตัวแปรที่มีลักษณะเป็นสภาวะ (State-like) และสามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมรอบตัว ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาได้ มากกว่าตัวแปรแบบลักษณะนิสัย (Trait-like) ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงได้ง่าย แม้ว่าจะมีการศึกษาทุนจิตวิทยาเชิงบวกในการพัฒนาบุคลากรในองค์กร แต่เนื่องจากทุนจิตวิทยา ถือว่าเป็นแหล่งทรัพยากรทางด้านจิตใจของบุคคล ได้มีการนำตัวแปรทุนจิตวิทยาเชิงบวกไปศึกษาในกลุ่มวัยรุ่น จากการศึกษาต่าง ๆ (Finch et al., 2020; Wang et al., 2022) พบว่า ทุนจิตวิทยาเชิงบวกช่วยให้เยาวชนเกิดการเผชิญปัญหาแบบมุ่งเน้นปัญหา อันส่งผลให้เกิดสภาวะที่ดี

3.1 องค์ประกอบของทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก

จากการศึกษาพบว่า Luthans, Youssef & Avolio (2007) ได้จำแนกองค์ประกอบของทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกไว้ 4 องค์ประกอบคือ

3.1.1 การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) มาจากทฤษฎีทางปัญญาสังคม (Social cognitive theory) ของ Bandura (1997) โดยการรับรู้ความสามารถของตนเอง หมายถึง ความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถในการใช้ประโยชน์ด้านแรงจูงใจ ด้านการรู้คิด และการกระทำที่จำเป็นเพื่อให้เกิดการจัดการและดำเนินการกระทำพฤติกรรมภายในบริบทหนึ่ง ๆ บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง เป็นคนที่ตั้งเป้าหมายสูง ยอมรับความท้าทาย มีแรงจูงใจในตนเอง มีความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น และมีความมุ่งมั่นที่เอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ เป็นภาวะของบุคคลที่มีความมั่นใจในความสามารถ ความรู้ และทักษะที่ตนเองมีอยู่ในการจัดการกับงานที่ท้าทายให้ประสบความสำเร็จ โดยบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถตนเองในระดับสูงจะปรารถนาที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ด้วยความพึงพอใจ เต็มใจ ถึงแม้ว่าผลที่คาดหวังนั้นจะไม่ใช่ไปตามที่ต้องการก็จะพยายามที่จะกระทำพฤติกรรมต่อไป แต่หากบุคคลมีการรับรู้ความสามารถตนเองในระดับต่ำก็จะไม่สนใจที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นต่อไป

โดยปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเอง

1. ความสำเร็จ จากประสบการณ์ในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา (Performance Attainment หรือ Enactive Mastery Experience) Bandura (1997) เสนอว่าประสบการณ์ของความสำเร็จในอดีตเป็นปัจจัยในการรับรู้ความสามารถของตนเองที่สำคัญมากที่สุดเพราะเป็นความสำเร็จแท้จริงที่เกิดจากการกระทำของตนเองโดยตรง เมื่อต้องเผชิญสถานการณ์ที่ยากลำบากบุคคลที่ประสบความสำเร็จในอดีตจะมีการประเมินตนเองสูงขึ้นกล่าวคือมีความพยายาม มุ่งมั่นที่จะไปสู่เป้าหมาย ในทางกลับกันถ้าบุคคลนั้นมีประสบการณ์ที่ผิดพลาดล้มเหลวจะมีการประเมินตนเองต่ำ ลงท้อถอยได้ง่าย ขาดความพยายาม

2. การสังเกตจากตัวแบบ (Vicarious Experience) การสังเกตประสบการณ์จากการกระทำของผู้อื่นโดยเฉพาะผู้ที่มีลักษณะคล้ายกับตนจะมีอิทธิพลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเอง เมื่อบุคคลรับรู้ว่ามีผู้อื่นที่คล้ายคลึงกับตนประสบผลสำเร็จ ก็เพิ่มระดับการรับรู้ความสามารถของตน คิดว่าตนสามารถประสบความสำเร็จได้เช่นกัน เช่นเดียวกัน ถ้ารับรู้ว่ามีผู้อื่นที่ล้มเหลว เขาก็จะประเมินตนเองต่ำและลดความพยายามในการกระทำนั้นลงด้วยเช่นกัน

3. การพูดชักจูง (Verbal Persuasion) การพูดชักจูงเป็นวิธีการที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลรับรู้ความสามารถในตนเองสูงขึ้น การพูดชักจูงเป็นวิธีการที่ทำได้ง่ายและแพร่หลายโดยเป็นการพูดเพื่อให้บุคคลเชื่อว่า เขาสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ โน้มน้าวให้ผู้ที่ถูกชักจูงมีความพยายามในการกระทำพฤติกรรมนั้น ๆ มากขึ้น ผู้ที่พูดชักจูงควรเป็นบุคคลที่ผู้ที่ถูกชักจูงให้ความเชื่อใจหรือมีอิทธิพลต่อตัวเขา อีกทั้งเรื่องที่พูดควรจะเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ มีโอกาสสำเร็จ ทั้งนี้การพูดชักจูงมีอิทธิพลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองน้อยกว่าความสำเร็จจากประสบการณ์ที่ผ่านมาและการสังเกตจากตัวแบบ

4. การถูกกระตุ้นทางร่างกายและอารมณ์ (Physiological and Emotional Arousal) การถูกกระตุ้นทางร่างกายและอารมณ์ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองได้มากน้อยแตกต่างกันเนื่องจากบุคคลที่ถูกกระตุ้นได้ง่ายมักจะเกิดความเครียด ความวิตกกังวล ส่งผลให้ดำเนินกิจกรรมนั้นได้ไม่ดีเท่าที่ควร และอาจเกิดความรู้สึกล้มเหลว ท้อแท้ซึ่งส่งผลให้การรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำ ยิ่งถ้าบุคคลนั้นเคยมีประสบการณ์ล้มเหลวในอดีตก็จะยิ่งกระตุ้นอารมณ์ทางลบยิ่งขึ้นไปอีก ทำให้การรับรู้ความสามารถตนเองยิ่งต่ำลง หากบุคคลสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ มีความมั่นคงทางอารมณ์ จิตใจเข้มแข็ง ก็จะส่งผลให้ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองสูงขึ้นไปด้วย

3.1.2 ความหวัง (Hope) มาจากแนวคิดทฤษฎีความหวัง (Hope theory) ของ Snyder (2000) โดยความหวัง หมายถึง สภาวะจิตใจทางบวก โดยมาจากความรู้สึกถึงความสำเร็จร่วมกันของสองสิ่ง นั่นคือการกำหนดเป้าหมายอย่างมีพลัง (Agency) และการวางแผนเพื่อไปถึงเป้าหมาย (Pathways) นอกจากนี้ความหวัง ยังหมายรวมถึงการมีความคาดหวังทางบวกและเป้าหมาย (Willpower) และมีหนทางในการจัดการกับความคาดหวังนั้น (Waypower) เพื่อให้ไปถึงเป้าหมาย

โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความหวัง Snyder (2002) ได้นำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อระดับความหวังของบุคคลไว้ ดังนี้

1. ความสามารถทางปัญญา เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการประเมินสถานการณ์ การรับรู้ความสามารถ ศักยภาพของแต่ละบุคคลในการรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อเกิดสถานการณ์ที่เลวร้ายหรือเต็มไปด้วยอุปสรรค บุคคลที่มีความหวังในระดับสูงจะมองว่าปัญหานี้มีทางออก สามารถจัดการแก้ไขได้ถ้าเราพยายาม ไม่ย่อท้อ

2. แรงสนับสนุนทางสังคม เป็นสิ่งที่บุคคลได้รับจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง ทั้งในด้านการช่วยเหลือด้านร่างกายและจิตใจ อารมณ์ต่าง ๆ รวมถึงการยอมรับจากสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการไปถึงเป้าหมาย

3. ภาวะสุขภาพกาย การที่บุคคลมีสุขภาพกายที่แข็งแรง ส่งผลให้มีความพร้อมในการรับมือกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มีพลังในการคิดสร้างสรรค์หรือหาหนทางต่าง ๆ เพื่อให้เป้าหมายสำเร็จ

4. การรับรู้ประสบการณ์ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในอดีตของตนเองและของผู้อื่น บุคคลที่เคยมีประสบการณ์ความสำเร็จในอดีต จะมีแรงมุ่งมั่น มีความหวังคาดการณ์ว่าเป้าหมายที่วางไว้จะต้องสำเร็จ ในทางกลับกันบุคคลที่เคยพบความล้มเหลว จะมีโอกาสที่จะละทิ้งเป้าหมาย

3.1.3 ความยืดหยุ่น (Resilience) มาจากแนวคิดจิตวิทยาพัฒนาการของ Masten & Reed (2002) โดยความยืดหยุ่นเป็นความสามารถในการฟื้นคืนกลับมาจากความยากและปัญหาต่าง ๆ ในสถานที่ทำงาน ซึ่งความยืดหยุ่นถือเป็นปัจจัยป้องกันที่ใช้เพื่อลดความเสี่ยงส่วนบุคคลและสภาพแวดล้อม โดยอาจรวมถึง อารมณ์ จิตวิญญาณ ความสามารถทางการรู้คิด การมีอารมณ์ขัน การมองชีวิตเป็นบวก เป็นต้น

โดย Masten and Reed (2002) ได้เสนอมิติย่อยไว้ 3 มิติดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านต้นทุน (Asset use strategies) คุณลักษณะ หรือสถานการณ์ที่วัดได้ในแต่ละบุคคลที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีการปรับตัวได้ เช่น ความมั่นคงทางอารมณ์ การมองโลกในแง่บวก เป็นต้น

2. ปัจจัยด้านความเสี่ยง (Risk Factor) คือโอกาสในการเกิดผลลัพธ์ที่ไม่ปรารถนา รวมถึงประสบการณ์ที่ไม่น่าพึงพอใจ เช่น ความเครียด ความเจ็บปวด เป็นต้น โดยปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลต่อความคิดและอารมณ์ของ บุคคล ทำให้ความสามารถในการปรับตัวของแต่ละบุคคลไม่ได้รับการพัฒนา

3. การให้ความสำคัญของการยืดหยุ่น (The role of value of resilience) คือการเห็นคุณค่าและเชื่อว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้น เป็นสิ่งที่ดี การมองเห็นคุณค่าในสิ่งต่าง ๆ จะส่งผลต่อความคิด อารมณ์และการกระทำของ บุคคล ทำให้มีแรงจูงใจในการเอาชนะอุปสรรคที่เกิดขึ้น

3.1.4 การมองโลกในแง่ดี (Optimism) มี 2 มุมมองเกี่ยวกับการมองโลกในแง่ดี นั่นคือ ความคาดหวังเชิงบวกโดยทั่วไป (Carver & Scheier, 2002) และรูปแบบการอธิบายการมองโลกในแง่ดี (Seligman, 1998) โดยบุคคลที่มีการมองโลกในแง่ดี จะมีรูปแบบการอธิบายในเชิงบวกเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ดี ว่าเกิดมาจากภายในและสิ่งดี ๆ จะเกิดขึ้นถาวร แต่เหตุการณ์ที่ไม่ดี จะเกิดขึ้นชั่วคราว และเกิดมาจากปัจจัยภายนอก

ปัจจัยในการมองโลกในแง่ดีที่บุคคลจะมีการมองโลกในแง่ดีหรือร้ายนั้นเกิดจากปัจจัยหลายอย่างซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการอธิบายสาเหตุของแต่ละบุคคลดังนี้ (Seligman, 1998; Carver and Scheier, 2002)

1. ปัจจัยทางด้านร่างกาย (Physiological Factor) บุคคลที่มีร่างกายสมบูรณ์จะมีกระบวนการทางร่างกายที่ดี ผ่อนคลาย และมีแนวโน้มทำให้ตนมองทางบวกได้มากขึ้น นอกจากนี้เรื่องของจิตใจก็มีส่วนในการสร้างทัศนคติด้วย

2. การเลี้ยงดูในวัยเด็ก (International Transmission) การที่บุคคลได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวที่ดี ได้รับความอบอุ่น ความรู้สึกด้านบวกจากผู้เลี้ยงดูจะทำให้บุคคลนั้นมองโลกในแง่ดีมากกว่าบุคคลที่พบแต่เหตุการณ์ร้าย ๆ การปลูกฝังในวัยเด็กย่อมส่งผลต่อทัศนคติในการมองโลก

3. ประสบการณ์และการเรียนรู้ในสังคม (Social Experience) หากบุคคลได้เรียนรู้ประสบการณ์ด้านบวก ความสำเร็จต่าง ๆ ที่ตนเคยประสบมากจะช่วยให้บุคคลนั้นมีมองโลกในแง่ดี คาดหวังว่าตนเองจะบรรลุผลสำเร็จในอนาคต พร้อมต่อการแก้ไขปัญหา หากบุคคลประสบกับความล้มเหลว จะมีความคาดหวังว่าตนเองจะล้มเหลวในอนาคตด้วย

จากองค์ประกอบของทุนจิตวิทยาเชิงบวก พบว่า องค์ประกอบทุนจิตวิทยาเชิงบวกให้ความสำคัญกับตัวแปรต่าง ๆ (Grobler, & Joubert, 2018) ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของทุนจิตวิทยาเชิงบวก ประกอบด้วย การรับรู้ความสามารถของตนเอง ความหวัง การมองโลกในแง่ดี และความหยุ่นตัว โดยให้ความสำคัญทั้ง 4 ตัวแปรพร้อมกัน มากกว่าสนใจเพียงตัวแปรใดตัวแปรหนึ่ง

3.2 การพัฒนาทุนจิตวิทยาเชิงบวก

สำหรับการพัฒนาทุนจิตวิทยาเชิงบวก (Psychological Capital Intervention: PCI) พบว่า มีลักษณะการพัฒนาในแต่ละตัวแปร ทั้งการพัฒนาความหวัง การพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง การพัฒนาการมองโลกในแง่ดี และการพัฒนาความหยุ่นตัว (Luthans, et al., 2010) ดังนี้

3.2.1 การพัฒนาความหวัง

โดยปกติแล้ว ความหวังเกิดขึ้นมาจากการที่บุคคลจะเป็นคนที่มุ่งเป้าหมาย โดยบุคคลจะต้องกระทำวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เป้าหมายประสบความสำเร็จ ดังนั้น ความหวังจึงประกอบด้วยการกำหนดเป้าหมายอย่างมีพลัง (Agency) และการวางแผนเพื่อไปถึงเป้าหมาย (Pathways)

การพัฒนาความหวังในระดับบุคคล ใช้เวลา 1-3 ชั่วโมง ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เข้าร่วม และการใช้แบบฝึกหัด/วิดีโอคลิป เริ่มต้นด้วยให้ผู้เข้าร่วมระบุเป้าหมายที่จะนำมาใช้ตลอดการพัฒนาในครั้งนี้ เมื่อบันทึกเป้าหมายแล้ว ผู้อำนวยการจะอธิบายการออกแบบเป้าหมายในอนาคต ได้แก่ 1) สร้างจุดหมายปลายทางเพื่อวัดความสำเร็จ 2) สร้างกรอบที่ให้ผู้เข้าร่วมมุ่งไปสู่การบรรลุเป้าหมาย มากกว่าหลีกเลี่ยงเป้าหมายที่ตนต้องการ และ 3) ความสำคัญของการระบุเป้าหมายย่อย ๆ เพื่อให้ได้รับประโยชน์จากการเอาชนะเป้าหมายเล็กน้อยก่อน

หลังจากกำหนดเป้าหมายแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ ค้นหาวิธีการหรือหนทางไปสู่เป้าหมาย โดยเริ่มที่ 1) ให้ผู้เข้าร่วมสร้างวิธีการที่หลากหลายเพื่อไปถึงเป้าหมาย โดยสนับสนุนให้มีการระดมสมองเพื่อหาทางเลือกอื่น ๆ ที่เป็นไปได้ 2) ตั้งกลุ่มย่อยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้ฟังวิธีการที่เป็นไปได้ของสมาชิกกลุ่มที่มีต่อเป้าหมาย และ 3) ทำการแจกแจงวิธีการต่าง ๆ โดยกระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับการพิจารณาแหล่งทรัพยากรที่ใช้เพื่อทำให้วิธีการนั้นลุล่วง หลังจากคิดรอบคอบแล้ว วิธีการที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงถูกขจัดออก และทำให้ได้จำนวนวิธีการที่สอดคล้องกับความเป็นจริง

นอกจากนี้ ยังมีอุปสรรคต่าง ๆ ที่ขัดขวางไม่ให้อาจไปถึงเป้าหมายได้ ในขั้นสุดท้ายของการพัฒนาความหวัง คือ สร้างการตั้งเป้าหมายของผู้เข้าร่วมและความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ผู้เข้าร่วมจะได้รับคำชี้แนะให้พิจารณาถึงอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น หลังจากได้สะท้อนตนเอง จะตั้งกลุ่มย่อยเพื่อให้ได้ฟังคำบอกเล่าเกี่ยวกับอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้นและวิธีการเอาชนะอุปสรรคนั้น ผู้อำนวยการความสะดวกมุ่งเน้นการนำกระบวนการนี้ไปใช้ประโยชน์เพื่อระบุอุปสรรคและเลือกวิธีการเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกขัดขวางจากอุปสรรคนั้น ๆ

เมื่อสิ้นสุดการพัฒนาความหวัง ผู้เข้าร่วมจะนิยามเป้าหมายส่วนบุคคลได้ เตรียมตัวสำหรับอุปสรรค และพร้อมที่จะนำวิธีการต่าง ๆ ไปปฏิบัติซึ่งเป็นการวางแผนในสิ่งที่จะเกิดขึ้น โดยตลอดกระบวนการพัฒนา ผู้อำนวยการความสะดวกจะยอมรับและสนับสนุนการพูดคุยกับตนเองในเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ มุ่งเน้นตั้งเป้าหมาย สร้างวิธีการและเอาชนะอุปสรรค ว่าเป็นกระบวนการที่สามารถประยุกต์ใช้กับเป้าหมายของผู้เข้าร่วมได้

3.2.2 การพัฒนาการมองโลกในแง่ดี

การมองโลกในแง่ดี มาจากแนวคิดความคาดหวัง-คุณค่า และรูปแบบวิธีการอธิบายเชิงบวก โดยการมองโลกในแง่ดีที่ตรงกับความเป็นจริงถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องการ โดยการพัฒนาการมองโลกในแง่ดีจะเกิดขึ้นหลังจากการฝึกฝนการรับรู้ความสามารถของตนเอง นอกจากนี้ การพัฒนาความหวังสามารถเกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อการพัฒนาการมองโลกในแง่ดี เช่น เมื่อพบกับเหตุการณ์ที่ไม่ดี จะคาดหวังอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น และสร้างวิธีการทางเลือกอื่น ๆ เพื่อลดผลกระทบจากกระบวนการในการเตรียมตัวเกี่ยวกับอุปสรรคว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา บุคคลที่มองโลกในแง่ร้ายมักมองไม่เห็นทางเลือกอื่น คาดหวังว่ามีสิ่งที่ไม่ดีจะเกิดขึ้น ในกรณีที่แย่ที่สุดจะคาดหวังและเตรียมตัวในเชิงรุก กระบวนการตอบโต้การมองโลกในแง่ร้ายจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาการมองโลกในแง่ดีที่ตรงกับความเป็นจริง รวมทั้งการพัฒนาความคาดหวัง ซึ่งสามารถเสริมแรงได้ด้วยการพูดคุยกับตนเองในเชิงบวก

3.2.3 การพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง

การรับรู้ความสามารถของตนเอง มีฐานมาจากทฤษฎีปัญญาสังคม โดยการสร้างการรับรู้ความสามารถหรือความมั่นใจ จะใช้แหล่งการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Sources of self-efficacy) ประกอบด้วย ประสบการณ์ที่สำเร็จ การใช้ตัวแบบหรือการเรียนรู้จากการสังเกตผู้อื่น การชักจูงทางสังคม และการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก รวมทั้งการกระตุ้นทางสรีรวิทยาและ/หรือจิตวิทยา

การพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองให้มีความสำคัญกับบทบาทที่มุ่งเป้าหมายในการสร้าง การรับรู้ความสามารถ บุรณาการกับการฝึกฝนเป้าหมายด้วยแหล่งการเรียนรู้ความสามารถของตนเอง ผู้อำนวย ความสะดวกจะให้ผู้เข้าร่วมได้มีประสบการณ์และเป็นตัวแบบที่ประสบความสำเร็จ ผ่านการชักจูงทางสังคม และการกระตุ้น ซึ่งทั้งหมดนี้มีจุดประสงค์เพื่อบรรลุการตั้งเป้าหมายส่วนบุคคล กระบวนการสร้างการรับรู้ ความสามารถของตนเองจะดึงอารมณ์เชิงบวกและสร้างความมั่นใจให้กับผู้เข้าร่วมที่จะสร้างและนำการวางแผน ไปใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

ผู้อำนวยความสะดวกและผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ ในกลุ่มย่อยจะทำหน้าที่เป็นตัวอย่างสำหรับ กระบวนการสร้างการรับรู้ความสามารถ โดยการรับรู้ความเชี่ยวชาญของตัวแบบถือเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วย กำหนดทิศทางของอิทธิพลดังกล่าว จากการพัฒนาความหวังที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อผู้เข้าร่วมสร้างวิธีการ ระบุแหล่งทรัพยากรที่ใช้ได้ และระบุเป้าหมายย่อยเพื่อบรรลุเป้าหมาย ซึ่งต้องสร้างประสบการณ์สำเร็จโดยตรง ความสำเร็จเกิดจากการเป็นตัวแบบของผู้เข้าร่วมซึ่งกันและกัน ผู้เข้าร่วมสามารถมองเห็นการบรรลุเป้าหมาย ในแต่ละขั้น หรืออีกนัยหนึ่งคือ ผู้เข้าร่วมได้รับประสบการณ์ความสำเร็จโดยตรงเพื่อเพิ่มการรับรู้ความสามารถ ของตนเอง

3.2.4 การพัฒนาความยืดหยุ่นตัว

การพัฒนาความยืดหยุ่นตัวจะพิจารณา 3 สิ่งที่สำคัญ คือ ปัจจัยสินทรัพย์ (Asset factors) ปัจจัยเสี่ยง (Risk factors) และกระบวนการที่มีอิทธิพล (Influence processes) โดยปัจจัยสินทรัพย์เป็นสิ่งที่เพิ่มระดับ ความยืดหยุ่นตัว (เช่น มีบ้านมั่นคง มีการศึกษาที่ดี เป็นต้น) ปัจจัยเสี่ยงเป็นสิ่งที่ลดระดับความยืดหยุ่นตัว (เช่น อยู่ในบ้านที่มีการทารุณ หรือขาดพี่เลี้ยง) โดยทั้งสองปัจจัยเป็นสิ่งที่ได้รับตอนอายุยังน้อย และคงที่ตลอด ช่วงชีวิต อย่างไรก็ตาม พบว่า ความยืดหยุ่นตัวสามารถจัดการได้ พัฒนาได้ และเปลี่ยนแปลงได้ วิธีการพัฒนาที่มี ประสิทธิภาพมากที่สุด คือ เพิ่มสินทรัพย์ (เช่น สามารถทำงานได้) และหลีกเลี่ยงความเสี่ยง หรือเหตุการณ์ อันเลวร้าย

การพัฒนาความยืดหยุ่นตัวมุ่งเน้นพัฒนาและเปลี่ยนแปลงการรับรู้อิทธิพลของผู้เข้าร่วมผ่าน กระบวนการทางการรู้คิด อารมณ์ และพฤติกรรม ผู้เข้าร่วมระบุสิ่งที่ล้มเหลวของบุคคล และได้รับคำชี้แนะ ให้เขียนปฏิกิริยาตอบสนองต่อความล้มเหลว ผู้อำนวยความสะดวกจะยกตัวอย่างถึงมุมมองความเป็นจริง และ กระบวนการยืดหยุ่นตัวที่เกิดขึ้นจากการระบุสิ่งที่ล้มเหลว ผู้เข้าร่วมวิจัยในระดับบุคคลและกลุ่มจะร่วมกัน ประเมินผลกระทบตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจากความล้มเหลว อะไรเป็นสิ่งที่ควบคุมได้ ควบคุมไม่ได้ และ ทางเลือกสำหรับการกระทำ

สำหรับการรับรู้อิทธิพลในการสร้างความยืดหยุ่นตัว กระบวนการรู้คิดจะช่วยสร้างกรอบความล้มเหลว ในแง่ของผลกระทบ การควบคุม และทางเลือก ผู้เข้าร่วมจะถูกถามซ้ำ/ฝึกกระบวนการใหม่ ๆ ต่อความล้มเหลว ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสริมแรงกระบวนการรู้คิดที่ได้เรียนรู้แล้ว โดยไม่เพียงแต่พัฒนาความยืดหยุ่นตัว แต่ช่วยให้เกิด การมองโลกในแง่ดีที่ตรงกับความเป็นจริง ผู้เข้าร่วมจะได้ฝึกฝนต่อความคาดหวังและมุ่งเน้นความล้มเหลว ที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมาย เมื่อผู้เข้าร่วมระบุความล้มเหลวได้แม่นยำขึ้นทั้งในแง่ผลกระทบ การควบคุม และ

ทางเลือก ผู้เข้าร่วมจะเรียนรู้เร็วขึ้นไม่เพียงแต่ฟื้นกลับมาอย่างรวดเร็วจากความล้าเหลว แต่ยังสามารถรักษาระดับได้ดีขึ้น ดังนั้น การฟื้นกลับมาได้ หลังจากความล้าเหลว จึงถือเป็นศูนย์กลางหัวใจสำคัญของการพัฒนาความหยุ่นตัว

4. ทฤษฎีติดตรา

การติดตรา (Labeling) พัฒนามาจากแนวความคิดของ Frank Tannenbaum (สุดสงวน สุธีสร, 2546) ในปี ค.ศ. 1969 และ Richard Quinney ในปี ค.ศ. 1970 การติดตราทางสังคม (social stigma) คือ การที่สังคมไม่เห็นด้วยกับลักษณะของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือความเชื่อของบุคคลหรือกลุ่มคน ซึ่งขัดกับวัฒนธรรมหรือแบบแผนที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ทำให้บุคคลนั้นรู้สึกถูกลดคุณค่า ถูกต่อต้านจากสังคมหรือมีสถานะด้อยกว่าบุคคลอื่นในสังคม (Sotgiu & Dobler, 2020) การติดตราทางสังคมจึงนำไปสู่การถูกมองข้ามหรือแบ่งแยกบุคคลหรือกลุ่มคนได้ออกไปจากคนกลุ่มใหญ่ในสังคม การติดตราทางสังคมมีรายงานในกลุ่มบุคคลหลายกลุ่มที่คนในสังคมเห็นว่ามีพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคมหรือพฤติกรรมนั้น เป็นสิ่งที่ผิดเป็นอันตรายต่อคนในสังคม อาทิเช่น ผู้ที่ป่วยด้วยโรคติดเชื้อร้ายแรง ผู้ที่มีปัญหาทางจิต ผู้ที่ใช้สารเสพติด ผู้ที่ก่ออาชญากรรม

หลักการของทฤษฎีติดตราที่สำคัญ คือ การดำเนินคดีหรือลงโทษของกระบวนการยุติธรรมจะมีอิทธิพลด้านลบทำให้บุคคลที่เข้าสู่กระบวนการพัฒนาอาชญากรรมหรือการลงโทษกลับไปกระทำผิดซ้ำ ซึ่งมีงานศึกษาจำนวนมากที่ได้สรุปว่าผู้กระทำผิดส่วนมากไม่ยอมรับว่าตนเองกระทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย หากแต่กระทำไปเนื่องจากความจำเป็น หรือป้องกันตนเองหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมจากสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอาชญากรรมเหล่านี้ไม่ได้พัฒนาสามัญสำนึกว่าเป็นอาชญากรรมตามหลักการของทฤษฎีติดตราแต่อย่างใด (ปกรณ มณีปกรณ์, 2555) ทฤษฎีติดตรานี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรมเบี่ยงเบน ซึ่งนักสังคมวิทยาหลายคนได้ให้ความหมายคำว่า “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” หมายถึง พฤติกรรมที่ถูกประทัບตราโดยการประทัບตราจากผู้คนในสังคม และความเบี่ยงเบนเป็นผลของการตอบสนองของคนอื่นที่มีการกระทำนั้น ๆ ของบุคคล (Becker, 1963) ทั้งนี้คุณลักษณะของความเบี่ยงเบนนั้นอาจไม่ได้อยู่ที่ลักษณะภายใน หรือเนื้อหาของการกระทำแต่อยู่ที่ลักษณะภายนอกที่ถูกกระทำให้ หรือเรียกว่า การประทัปตรา เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยปฏิกิริยาที่คนอื่นเป็นผู้กระทำ ผลของการประทัปตราว่าเขาเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน หรือเป็นอาชญากรจากปฏิกิริยาของสังคม จะมีผลในเชิงลบเกิดขึ้นต่อตัวเขา ผลที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ผู้ถูกประทัปตราจะมีความโน้มเอียงที่จะมองตนเองว่าเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น ฆาตกร คนชู้ขโมย คนชู้คุก ฯลฯ ซึ่งจะนำเขาไปสู่การดำเนินสิ่งที่เรียกว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบนต่อไปไม่ว่าเขาจะมีความยึดมั่นผูกพันกับการกระทำเบี่ยงเบนนั้นอย่างแท้จริงหรือไม่ เมื่อใดก็ตามที่เขาถูกมองว่าเป็นผู้เบี่ยงเบนโดยผู้อื่น ก็จะมีแนวโน้มเอียงที่เขาจะให้นิยามแก่ตนเองเป็นผู้เบี่ยงเบนด้วย แล้วต่อเนื่องไปถึงการกลายเป็นผู้เบี่ยงเบนถาวร (ปรีชญารณ บัญชู, 2558) สอดคล้องกับ เสริน ปุณณะหิตานนท์ (2558) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของทฤษฎีติดตราว่า แม้พฤติกรรมอาชญากรรมหรือการกระทำผิดจะเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายแต่ ที่ร้ายยิ่งกว่าคือการที่สังคมพยายามผลักดันให้ผู้กระทำผิดถดถอยลงไปในทางที่ผิด ซึ่งจะยิ่งเป็นภัยแก่สังคมมากยิ่งขึ้น โดยไม่ยอมเปิดโอกาสให้บุคคลที่ประพฤติดีกกลับตัวเป็นคนดี

ทฤษฎีตรา หรือ ตราหน้าชี้ให้เห็นถึงปฏิกิริยาตอบโต้ของสังคมที่มีต่อผู้กระทำความผิด ซึ่งแสดงออกมาในแง่ลบ ได้แก่ การถูกรังเกียจเหยียดหยาม การไม่ยอมรับ การไม่ให้เกียรติ และการไม่ให้โอกาสแก่ตัว เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมในทางลบที่สังคมแสดงต่อผู้กระทำความผิด แม้ผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษไปแล้วก็ตาม เหล่านี้เรียกว่า “สังคมตรา” แก่ผู้กระทำความผิด นักอาชญาวิทยาต่างมีความเห็นว่าการปฏิบัติการตราหน้าแก่ผู้กระทำความผิด หรือผู้ที่เคยกระทำความผิดไม่เป็นผลดีมีแต่จะเกิดผลร้าย คือ เสมือนเป็นการผลักผู้กระทำความผิดให้ลงเหว ทำให้เขายังถลำตัวไปในทางชั่วมากยิ่งขึ้น แม้จะกลับตัวเป็นคนดีแล้วสังคมก็ไม่ยอมรับผู้กระทำความผิดจึงไม่มีทางเลือกและไม่มีโอกาสอีกต่อไป ซึ่งพฤติกรรมตราหน้านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำซาก และยังทำให้ผู้กระทำความผิดก่ออาชญากรรมที่มีความรุนแรงทวีขึ้นเรื่อย ๆ ด้วย

โดยสรุปแล้ว การประทับตรามีความสัมพันธ์กับผู้กระทำผิดซ้ำ เนื่องจากการที่ผู้กระทำผิดเหล่านี้ได้กระทำความผิดขึ้น ซึ่งถือว่าการละเมิดกฎหมายของสังคม และถูกจับได้ หลังจากนั้นต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานอื่นๆ ในสังคม ซึ่งเป็นผู้กำหนดว่าผู้กระทำความผิดมีพฤติกรรมเป็นอาชญากรหรือมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไป ดังนั้นจึงสมควรได้รับการลงโทษตามที่กฎหมายระบุไว้ นั่นคือผู้กระทำผิดถูกประทับตราครอบงำเป็นทางการว่าเป็นผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่เป็นอาชญากร เมื่อผู้กระทำผิดเหล่านี้รับโทษครบถ้วนตามกระบวนการพิพากษาของศาลแล้ว จนพ้นโทษออกมาและดำเนินชีวิตแบบประชาชนทั่วไป แต่เนื่องจากสังคมที่ได้เคยประทับตราเขาไว้อย่างเป็นทางการ และผู้คนรอบข้างที่ปฏิบัติต่อเขาต่างไปจากบุคคลธรรมดาทั่วไป เขาจึงเริ่มกำหนดพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับการประทับตราเหล่านั้น ซึ่งจะนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำ จนพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนนี้กลายเป็นความเคยชินและถือเป็นพฤติกรรมถาวรไป (ปรีชญารณ์ บุญชู, 2558)

ทฤษฎีตราได้อธิบายสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรม โดยสรุปแนวคิดสาระสำคัญ 4 ประเด็น (อภิมุข สดมพฤษ, 2558) ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดตนเอง (Self-Image) นักทฤษฎีปฏิสัมพันธ์โดยสัญลักษณ์ เชื่อว่าบุคคลจะกำหนดตนเองหรือสร้างความสำนึก (Self-Image) ตามภาพพจน์ที่คนอื่นกำหนดให้ดังนั้นบุคคลจะมีความคิดหรือความเชื่อของตนเองมีบุคลิกลักษณะอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับคนที่คนในสังคมโดยเฉพาะบุคคลใกล้ชิดได้กำหนดความหมาย หรือบทบาทหน้าที่ ซึ่งบุคคลที่ถูกกำหนดก็มีแนวโน้มที่จะแสดงออก หรือมีบุคลิกลักษณะตามความเชื่อของตนเองที่บุคคลอื่นกำหนดให้เป็นเช่นนั้น

2. พฤติกรรมเบี่ยงเบนดั้งเดิมหรือครั้งแรก (Primary Deviance) นักทฤษฎีตราไม่ได้ให้ความสำคัญกับสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมอาชญากรรมหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนครั้งแรกมากนักแต่โดยทั่วไปแล้วเชื่อว่าพฤติกรรมอาชญากรรม หรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนครั้งแรกเกิดจากปัจจัยทางชีวภาพ จิตวิทยา และสภาพแวดล้อมทางสังคม แต่เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะไม่สม่ำเสมอ เกิดไม่บ่อยครั้งและไม่มีรูปแบบถาวร นอกจากนี้ หากไม่มีการถูกดำเนินการลงโทษทางสังคมไม่ว่าจะเป็นรูปแบบอย่างไรไม่เป็นทางการหรือเป็นทางการพฤติกรรมอาชญากรรมหรือเบี่ยงเบนเหล่านี้อาจจะยังคงอยู่แต่ก็มีลักษณะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวและไม่บ่อยครั้ง อีกทั้งยังไม่มีการพัฒนา รูปแบบที่ถาวร

3. พฤติกรรมเบี่ยงเบนถาวร (Secondary Deviance) นักทฤษฎีตีตราเชื่อว่าสาเหตุที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนถาวรมาจากกระบวนการควบคุมทางสังคมที่ทำให้บุคคลที่ถูกลงโทษทางสังคมไม่ว่าจะเป็นการถูกดำเนินคดี หรือการถูกสังคมดูถูกและไม่ให้เข้าร่วมในสังคม การปฏิบัติตามกระบวนการควบคุมทางสังคมนี้จะสร้างประสบการณ์ใหม่ให้แก่ผู้ที่ถูกจับกุมหรือลงโทษ ทำให้เขาเกิดความรู้สึกนึกคิดว่าเป็นคนภายนอกสังคม เป็นคนเลวที่สังคมไม่ต้องการสิ่งเหล่านี้จะทำให้คนเหล่านี้เกิดการพัฒนาความรู้สึกนึกคิดและสำคัญตนว่าเป็นอาชญากร ซึ่งนำไปสู่การมีพฤติกรรมหรือเบี่ยงเบนที่ถาวรตลอดไป

4. ทางเลือกของบุคคลที่ถูกตีตรา (Alternative Behavior) แม้ว่านักทฤษฎีตีตราจะเชื่อว่าเมื่อบุคคลถูกตีตราว่าเป็นอาชญากรนั้นยังคงมีทางเลือกพฤติกรรมของตนเองในอนาคต หากแต่การตีตรานอกจากจะทำให้ทางเลือกของบุคคลนั้นมีน้อยลงแล้ว ยังทำให้บุคคลดังกล่าวควบคุมพฤติกรรมทางเลือกพฤติกรรมต่อไปได้น้อยลงอีกด้วย เนื่องจากบุคคลที่ถูกขับไล่ออกจากสังคม หรือไม่ก็ถูกสังคมกำหนดให้เป็นคนชั่วหรือคนเลวทั้งที่ไม่ได้แสดงพฤติกรรมอาชญากรออกมา เป็นเหตุให้บุคคลที่ถูกตีตราดังกล่าวต้องไปรวมอยู่กับกลุ่มบุคคลที่ถูกตีตราหรือประณามเหมือนกัน

เมื่อได้พิจารณาถึงหลักการที่ถูกนำเสนอมาโดยนักทฤษฎีแนวนี้สามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่าบุคคลทั่วไปอาจจะมีความผิดครั้งแรกหรือดั้งเดิมในบางครั้งคราวแต่ไม่สมำเสมอและไม่รุนแรง หากแต่เมื่อบุคคลที่มีพฤติกรรมดังกล่าวถูกดำเนินการตามกฎหมายควบคุมทางสังคมแล้ว โดยเฉพาะการถูกดำเนินคดีโดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมของรัฐ บุคคลดังกล่าวก็จะเข้าสู่การกำหนดตนเองเป็นอาชญากรหรือบุคคลผิดปกติดังกล่าวได้รับความอับอาย หรือความเสื่อมเสีย จึงไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตแบบคนธรรมดาในสังคมได้อีก เป็นเหตุให้บุคคลดังกล่าวสร้างความรู้สึกนึกคิดว่าเป็นอาชญากรที่ไม่สามารถแก้ไขได้จึงได้เพิ่มโอกาสทำให้บุคคลที่มีพฤติกรรมอาชญากรถาวร (อภิมุข สดมพฤษ, 2558)

จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ดีที่ผู้ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษหลังถูกปล่อยตัวออกมาสู่ครอบครัวและสังคมเป็นปัญหาที่กระทบต่อการดำรงอยู่ในสังคม ก็คือการตีตราจากสังคมภายนอก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าคำพิพากษาลงโทษก่อให้เกิดตราบาป (Stigma) แก่อดีตผู้ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษ กล่าวคือผู้ที่เคยต้องคำพิพากษามาแล้วสังคมมักจะตราหน้าว่ากระทำความผิด ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการที่บุคคลเหล่านี้จะปรับตัวให้เข้ากับสังคม บุคคลรอบข้างรังเกียจที่จะคบหาสมาคมด้วย ทำให้สูญเสียโอกาสอันชอบธรรมที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าหรือพัฒนาตนเองอันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป และเมื่ออดีตผู้ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษที่กระทำความผิด ต้องถูกขังจองจำดำเนินคดีเป็นจำเลยต่อศาล ย่อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตปกติที่ต้องชะงักไปและก่อให้เกิดการปรับตัวกลับคืนสู่สังคมลำบากยิ่งขึ้นเพราะการถูกดำเนินคดีในศาล มักจะเกิดความรู้สึกเสมือนเป็นรอยตำหนิอยู่ในใจ ยากที่จะลบเลือนได้ ดังนั้น จากสถานการณ์ปัญหาการกระทำความผิดในสภาวะหลังปล่อยตัวคืนสู่ครอบครัวและสังคม พบว่า บุคคลกลุ่มนี้มักถูกสังคมภายนอกตีตราพฤติกรรมและการกระทำในอดีต ไม่ได้รับการยอมรับ บางรายไม่ได้รับความเป็นมิตร และไม่ได้รับความไว้วางใจ รวมทั้งไม่ได้รับโอกาสต่างๆ ในชีวิตด้วย

งานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีจิตตราในการอธิบายพฤติกรรม อาทิเช่น

ปริญญารณ บัญชู (2558) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษธนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษธนบุรี 2) เพื่อแสวงหาแนวทางในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่างจากผู้ต้องขังที่มีประวัติ การกระทำผิดซ้ำตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไปในเรือนจำพิเศษธนบุรี จำนวนทั้งสิ้น 1,819 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และกลุ่มตัวอย่างต้องเป็นบุคคลที่มีสติสัมปชัญญะดี มีการรับรู้ สื่อสารและตอบแบบสัมภาษณ์ได้ ยินยอมและสมัครใจที่จะให้ข้อมูลจำนวน 200 ราย โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการสำรวจแสวงหาข้อเท็จจริง สรุปผลการศึกษา ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษธนบุรี ซึ่งประกอบด้วยหลายปัจจัยเข้ามามีส่วนในการส่งผลให้เกิดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องเรือนจำ เมื่อพิจารณาสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นที่มีต่อปัจจัยการกระทำผิดซ้ำพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษธนบุรีมากที่สุด คือปัจจัยด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดของเรือนจำรองลงมาคือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมที่อยู่อาศัย ปัจจัยด้านการยอมรับของสังคม ปัจจัยด้านการคบเพื่อน ปัจจัยด้านมุมมองส่วนบุคคล และปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวตามลำดับ โดยรายละเอียดของผลการวิจัย มีดังนี้

1. ปัจจัยด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดของเรือนจำ ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดของเรือนจำอยู่ในระดับเห็นด้วย ($\bar{X} = 3.77$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ($\bar{X} = 3.95$) ให้ความคิดเห็นว่าการจัดให้มีการฝึกอบรมด้านอาชีพให้แก่ผู้ต้องขังไม่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในการประกอบอาชีพได้เมื่อพ้นโทษออกไปแล้ว เป็นปัจจัยด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดของเรือนจำที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังมากที่สุด รองลงมา ($\bar{X} = 3.82$) ให้ความคิดเห็นว่าการจัดการศึกษาสายธรรมศึกษาให้กับผู้ต้องขังไม่สามารถพัฒนาจิตใจ และแก้ไขพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังทุกคนให้กลับตัวเป็นคนดีได้ ในขณะที่ ($\bar{X} = 3.66$) ให้ความคิดเห็นว่าระบบการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังไม่สามารถป้องกันการถ่ายทอดลักษณะนิสัยที่ไม่ดีจากผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมการกระทำผิดที่ร้ายแรงไปสู่ผู้ต้องขังที่สามารถแก้ไขพฤติกรรมนิสัยให้เป็นคนดีได้เป็นปัจจัยด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดของเรือนจำที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังน้อยที่สุด

2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านเศรษฐกิจในระดับเห็นด้วย ($\bar{X} = 3.76$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ($\bar{X} = 3.98$) ให้ความคิดเห็นว่ากระทำความผิดเพราะมีฐานะยากจน ไม่มีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ที่ไม่แน่นอน และมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย เป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังมากที่สุด รองลงมา ($\bar{X} = 3.79$) ให้ความคิดเห็นว่าการกระทำความผิดเพราะต้องการเงินมาใช้จ่ายภายในครอบครัวและมีภาระหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบ ในขณะที่ ($\bar{X} = 3.53$) ให้ความคิดเห็นว่าการเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวทั้งหมดเป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังน้อยที่สุด

3. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมที่อยู่อาศัย ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมที่อยู่อาศัยในระดับเห็นด้วย ($\bar{X} = 3.54$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ($\bar{X} = 3.79$) ให้ความคิดเห็นว่าสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำที่อยู่กันอย่างแออัดทำให้ผู้ต้องขังเรียนรู้พฤติกรรมและการกระทำผิดซึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมที่อยู่อาศัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังมากที่สุด รองลงมา ($\bar{X} = 3.60$) ให้ความคิดเห็นว่าในชุมชนมีการระบาดของยาเสพติดเป็นแหล่งที่มีการจำหน่ายและเสพยาเสพติดให้โทษ ในขณะที่ ($\bar{X} = 3.25$) ให้ความคิดเห็นว่าชุมชนที่อยู่อาศัยเป็นชุมชนแออัด และเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาการก่ออาชญากรรมสูง ซึ่งเป็นปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมที่อยู่อาศัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังน้อยที่สุด

4. ปัจจัยด้านการยอมรับของสังคม ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านการยอมรับของสังคมในระดับเห็นด้วย ($\bar{X} = 3.43$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ($\bar{X} = 3.77$) ให้ความคิดเห็นว่าคนที่มีประวัติเคยต้องโทษมักถูกตีตราจากสังคมว่าเป็นคนไม่ดี เป็นปัจจัยด้านการยอมรับของสังคมที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังมากที่สุด รองลงมา ($\bar{X} = 3.71$) ให้ความคิดเห็นว่าคนที่เคยมีประวัติติดคุกมักจะถูกมองด้วยสายตาหวาดระแวง และเป็นที่รังเกียจของคนในสังคม ในขณะที่ ($\bar{X} = 3.05$) ให้ความคิดเห็นว่าเมื่อพ้นโทษออกไปแล้วไม่สามารถประกอบอาชีพและหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ซึ่งเป็นปัจจัยด้านการยอมรับของสังคมที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังน้อยที่สุด

5. ปัจจัยด้านการคบเพื่อน ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านการคบเพื่อนในระดับไม่แน่ใจ ($\bar{X} = 3.33$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ($\bar{X} = 3.67$) ให้ความคิดเห็นว่ามักจะใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ในการอยู่กับกลุ่มเพื่อน เป็นปัจจัยด้านการคบเพื่อนที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังมากที่สุด รองลงมา ($\bar{X} = 3.66$) ให้ความคิดเห็นว่าเมื่อมีปัญหา มักเลือกที่จะปรึกษาเพื่อนก่อนเป็นอันดับแรกเสมอ ในขณะที่ ($\bar{X} = 2.97$) ให้ความคิดเห็นว่าการคบเพื่อนที่มีนิสัยเเกร่ เป็นอันธพาล และชอบการทะเลาะวิวาท เป็นปัจจัยด้านการคบเพื่อนที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังน้อยที่สุด

6. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวอยู่ในระดับไม่เห็นด้วย ($\bar{X} = 2.59$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ($\bar{X} = 2.84$) ให้ความคิดเห็นว่าการที่สมาชิกในครอบครัวต่างคนต่างอยู่และไม่เคยทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เป็นปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังมากที่สุด รองลงมา ($\bar{X} = 2.79$) ให้ความคิดเห็นว่าเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นท่านไม่สามารถปรึกษาหรือขอคำแนะนำจากสมาชิกในครอบครัวได้ ในขณะที่ ($\bar{X} = 2.33$) ให้ความคิดเห็นว่าการทำความผิดเพราะต้องการเรียกร้องความสนใจจากคนในครอบครัวเป็นปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังน้อยที่สุด

อภิวัฒน์ แก้วเพ็ง มุฮัมหมัดอิลยาส หล้าปรัง ปรัชญา ชุมนาสี และสุชาติ ศรียารัตน (ม.ป.ป.) ได้ศึกษาสาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง กรณีศึกษาเรือนจำพิเศษมันบุรี การศึกษาค้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาสาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง เรือนจำพิเศษมันบุรี (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการ

กระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษมันบุรี (3) เพื่อศึกษาแนวทางแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษมันบุรี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษมันบุรี ที่เมื่อนักโทษเด็ดขาดที่มีประวัติการกระทำผิดซ้ำ ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษมันบุรี แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ (1) ค่านิยมของผู้ต้องขังต่อการกระทำผิด พบว่า ส่วนใหญ่มีค่านิยมในการกระทำความผิด ซึ่งให้มองว่าสังคมในปัจจุบันเป็นแบบวัตถุนิยม และสังคมยกย่องนับถือผู้มีฐานะร่ำรวย มากกว่าคนดี มีคุณธรรมแต่ยากจน มีการแข่งขันสูง และยังเห็นว่าการกระทำผิดในสังคมเป็นเรื่องปกติเนื่องจากสังคมไทยมีความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจนมากจึงทำให้เกิดการประกอบอาชญากรรมขึ้นเพราะเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้ตนเองทัดเทียมกับผู้อื่นได้ (2) การคบเพื่อน พบว่า ส่วนใหญ่มีเพื่อนซึ่งเพื่อนของตานั้นเคยกระทำความผิด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการคบเพื่อนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด จะทำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ (3) สังคมไม่ให้โอกาสเริ่มใหม่ พบว่า เมื่อตนเคยผ่านการกระทำผิดและได้รับโทษจำคุกมาแล้วครั้งหนึ่ง ทำให้สังคมตราว่าคนที่ผ่านการติดคุกมาแล้วจะต้องเป็นคนไม่ดีไปตลอด ใครอยู่ใกล้ก็หวาดกลัว ไปสมัครงานที่ไหนก็ไม่มีที่ไหนรับเข้าทำงาน ทำให้คนที่ตั้งใจไว้ว่าจะกลับตนเป็นคนดีของสังคมเมื่อพ้นโทษออกไปนั้นหมดสิ้นหนทาง จึงทวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

นุชนาฏ มุกระ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของผู้ต้องขังเรือนจำกลางเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของผู้ต้องขังดังกล่าว มาจากปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ทั้งด้านครอบครัวสังคม ชุมชน การคบเพื่อน และเศรษฐกิจ คือ ด้านครอบครัวหากครอบครัวขาดความอบอุ่น ขาดการอบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่ ทำให้ง่ายต่อการถูกชักจูงจากกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด รวมถึงสภาพเศรษฐกิจ การคบเพื่อน สภาพของสังคมและชุมชน เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกมา ต้องประสบกับปัญหาด้านสภาพจิตใจ ความวิตกกังวลกลัวสังคมไม่ให้การยอมรับ การตกงาน ถูกปฏิเสธจากสถานที่ทำงาน ทำให้ขาดรายได้ในการเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ส่งผลให้กลับไปกระทำผิดซ้ำ

พรรคพล ขุนรัง (2556) ได้ทำการศึกษาเรื่องสาเหตุการกระทำผิดซ้ำคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน: ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดฐานลักทรัพย์นักโทษเด็ดขาดฝ่ายควบคุมแดน 8 เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังที่กลับมากระทำผิดซ้ำมีสาเหตุมาจากปัจจัยทางสังคม ปัจจัยด้านจิตวิทยา โดยปัจจัยทางสังคมมีส่วนผลักดันที่ทำให้ผู้ต้องขังกลับมากระทำผิดซ้ำมากที่สุด และมีปัจจัยที่สนับสนุน คือความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์กับ กลุ่มเพื่อน และสังคมมีภาวะทางเศรษฐกิจ และการติดต่อสัมพันธ์กับอาชญากร ทั้งยังพบว่า ปัจจัยด้านจิตวิทยามีส่วนสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคมอย่างมาก โดยมีปัจจัยที่สนับสนุน คือการถูกชักจูงใจให้กระทำความผิดความไม่เกรงกลัวกฎหมาย ทศนคติต่อการถูกลงโทษ ลักษณะนิสัยและความรับผิดชอบส่วนตัว ตลอดจนคนสังคมภายนอกที่มีทัศนคติทางลบต่อผู้ต้องขังที่พ้นโทษ ทำให้การสมัครงานและหางานทำได้สุจริตเป็นไปได้ยากจนเป็นเหตุกดดันให้ต้องกลับมากระทำผิดซ้ำ

5. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) การเรียนรู้ หมายถึง “พฤติกรรมหรือนิสัยและความรู้ที่พัฒนาขึ้นมา สืบเนื่องมาจากประสบการณ์ของบุคคลที่เข้าไปสัมผัสหรือปรับตัวทางสภาพแวดล้อม” ดังนั้น นักอาชีวศึกษาเชื่อว่าพฤติกรรมอาชญากรรมทุกประเภท รวมทั้งพฤติกรรมเบี่ยงเบนจะสามารถพัฒนาขึ้นมาได้ขึ้นอยู่กับ การติดต่อสื่อสารหรือมีการมีประสบการณ์กับอาชญากรในด้านค่านิยม ทักษะ การให้ความหมาย ต่อปรากฏการณ์ และรูปแบบของพฤติกรรม (สุณีย์ กัยละจิตร์, 2559) สอดคล้องกับคำกล่าวของ Akers (1995) ที่กล่าวว่า “พฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ โดยผ่านทางความใกล้ชิดหรือทางการเลียนแบบ พฤติกรรมของบุคคลอื่น” สอดคล้องกับปรกรณ์ มณีปรกรณ์ (2555) ได้กล่าวว่า “การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคมที่พัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามวิถีชีวิตของแต่ละสังคม พฤติกรรมเบี่ยงเบนและอาชญากรรมก็สามารถถูกสร้างหรือพัฒนาขึ้นได้โดยกระบวนการเรียนรู้เช่นเดียวกัน” อย่างไรก็ตามการพัฒนาอาชญากรรมโดยการเรียนรู้ มีรูปแบบหรือแนวทางที่อาจแตกต่างไปจากพฤติกรรมคล้อยตามทั่วไปเนื่องจากลักษณะพื้นฐานของอาชญากรรมที่เป็นพฤติกรรมไม่เป็นที่ยอมรับ นอกจากนี้มีงานศึกษาวิจัยจำนวนมากพบว่าการคบเพื่อนที่เป็นอาชญากรรม จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบุคคลไปสู่อาชญากร โดยผ่านกระบวนการหรือกลไกหลายประการ เช่น การพัฒนาเทคนิคการกระทำผิด ค่านิยมในกลุ่มเพื่อน ความซื่อสัตย์ต่อเพื่อนความรักพวกพ้อง การเปลี่ยน ทักษะ การสร้างโอกาสในการกระทำผิด ฯลฯ ทั้งนี้มนุษย์เรียนรู้เทคนิคและทักษะของอาชญากรรมจากการมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้ที่เป็อาชญากรจึงเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมนั้นมา

แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ได้มีนักวิชาการได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้ไว้หลากหลาย ทั้งนี้ไปใช้ในการอธิบายพฤติกรรมและการเลียนแบบของมนุษย์ต่างๆ เช่น พฤติกรรมการเลียนแบบจากรายการเซเลบ บล็อก (พิมพ์ชนก นุชเนตร, 2560), พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นประถมศึกษา (ขวัญชนก เคนสี และ สุภาณี สมอิธิตัน, 2563), พฤติกรรมเลียนแบบกับค่านิยมการสักของวัยรุ่นหญิง (รัฐกานต์ กัมพิพัฒน์, 2557), พฤติกรรมการปาหิน (รุจิรัชชญาณันท์ ชัยแก้ว, 2553) ซึ่งเป็นปัญญาด้านอาชญากรรม เป็นต้น โดยทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่ใช้อธิบายพฤติกรรมการเลียนแบบต่างๆ และพฤติกรรมของอาชญากร ที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (1977) และทฤษฎีการเรียนรู้ของ Akers (1995) สรุปดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ของ Bandura (Nabavi, 2012) กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ไว้ว่ามนุษย์เรียนรู้ผ่านการสังเกตพฤติกรรม ทักษะ และผลลัพธ์ของพฤติกรรมเหล่านั้นจากผู้อื่น พฤติกรรมของมนุษย์ส่วนมากได้เรียนรู้จากการสังเกตจากต้นแบบ เพื่อเอาเป็นแบบอย่างในการคิดและการแสดงออก พฤติกรรมใหม่ๆ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสังเกตนั้น จะถูกเก็บบันทึกไว้ในความทรงจำและสามารถเป็นตัวชี้แนะในการนำมาเป็นแนวทางการแสดงออกครั้งต่อไป โดยรูปแบบการเรียนรู้ของสังคมแบ่งออกได้ 2 รูปแบบ คือ

- 1) การเรียนรู้จากการกระทำเป็นรูปแบบพื้นฐานของการเรียนรู้ที่มีมาจากการประสบการณ์ตรง มีการลงมือปฏิบัติจริง
- 2) การเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning หรือ Social Learning) เกิดจากการที่บุคคลสังเกต

การกระทำของผู้อื่นแล้วพยายามลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่สนใจนั้น ได้แก่ กระบวนการใส่ใจ กระบวนการจดจำ กระบวนการเลียนแบบ กระบวนการจูงใจ

1. การเรียนรู้จากผลของการกระทำ (Learning by Response Consequences) เป็นแบบพื้นฐานการเรียนรู้รากฐานมาจากประสบการณ์ตรง รูปแบบของพฤติกรรมที่เป็นผลสำเร็จจะถูกเลือกมาใช้ต่อไป พฤติกรรมที่พิจารณาว่าไม่มีประสิทธิภาพก็จะถูกละทิ้งหรือเลิกไป

2. กระบวนการเรียนรู้โดยผ่านการสังเกต (Observational Learning Process) เป็นกระบวนการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์ที่มีความสลับซับซ้อนซึ่งประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ 4 ขั้นตอน คือ

2.1 ขั้นการสนใจ (Attention) บุคคลจะไม่สามารถเรียนรู้ได้เลยถ้าขาดความใส่ใจ และขาดการรับรู้สิ่งที่ตัวแบบแสดงออกมา ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการใส่ใจ คือ ลักษณะของตัวแบบ โดยตัวแบบที่มีความเด่นชัด จดจำได้ง่าย มีความดึงดูดใจสูง มีความซับซ้อนของพฤติกรรมน้อยจะทำให้ผู้สังเกตใส่ใจได้มาก และหากพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกมานั้นมีประโยชน์ต่อผู้สังเกต จะโน้มน้าวจิตใจผู้สังเกตให้ใส่ใจได้มากขึ้น

2.2 ขั้นการจดจำ (Retention) เป็นการรวบรวมรูปแบบพฤติกรรมของตัวแบบที่ได้สังเกตเห็นทุกครั้งแล้วนำมาวางรูปแบบให้เด่นชัดขึ้น การจดจำจะเป็นในรูปแบบของสัญลักษณ์ซึ่งเป็นโน้ตภาพหรือภาษา การจดจำในลักษณะนี้จะทำให้จำได้ง่ายและคงทนกว่า ส่วนการฝึกฝนโดยการทบทวนในใจหรือโดยการกระทำจริงจะส่งเสริมให้จดจำพฤติกรรมของตัวแบบได้ดียิ่งขึ้น

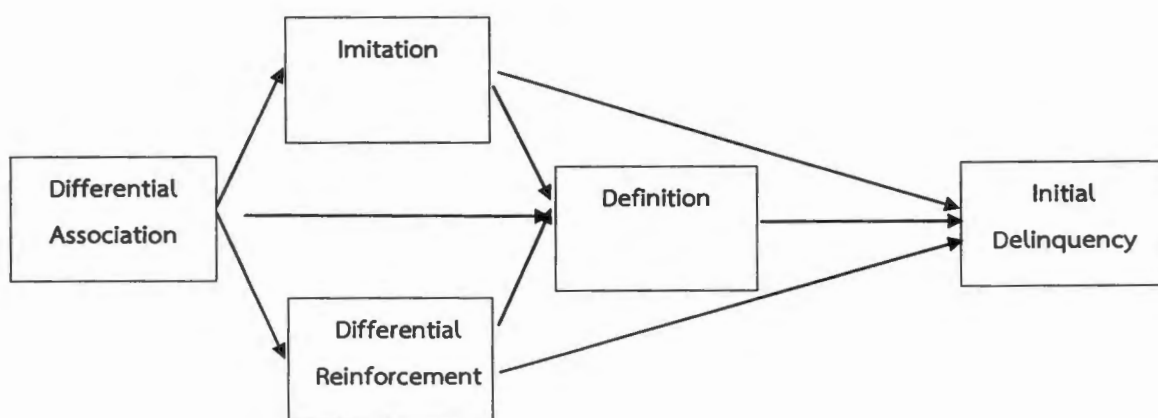
2.3 ขั้นการกระทำ (Production) เป็นขั้นการที่ผู้สังเกตดัดแปลงสัญลักษณ์จากการจำมาเป็นการกระทำที่เหมาะสม ซึ่งขั้นนี้เน้นไปที่ความสามารถ และความพร้อมทางร่างกายของบุคคลที่จะกระทำตามตัวแบบ ทั้งนี้การดัดแปลงสัญลักษณ์ให้มาเป็นการกระทำที่เหมาะสมนั้นทำได้ยากมากในระยะแรก แต่เมื่อทราบถึงข้อบกพร่องระหว่างสัญลักษณ์กับการดัดแปลงให้เป็นพฤติกรรม จะช่วยให้การกระทำตามตัวแบบในโอกาสต่อไปถูกต้องมากยิ่งขึ้น

2.4 ขั้นแรงจูงใจ (Motivation) เป็นการจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเลียนแบบเหมือนตัวแบบที่ตนสังเกต เนื่องจากความคาดหวังว่าการเลียนแบบจะนำประโยชน์มาให้ เช่น การได้รับแรงเสริม หรือรางวัลรวมทั้งการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบทำให้บุคคลหลีกเลี่ยงปัญหาได้

โดยสรุป การเรียนรู้ทางสังคมของบุคคล มีรูปแบบการเรียนรู้ แบ่งออกได้ 2 รูปแบบ คือ 1) การเรียนรู้จากการกระทำจากประสบการณ์ตรง ที่บุคคลเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง 2) การเรียนรู้โดยการสังเกตตัวแบบ สังเกตการณ์กระทำของผู้อื่นแล้วพยายามลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่สนใจนั้น ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสังเกตนั้น จะถูกเก็บบันทึกไว้ในความทรงจำและสามารถเป็นตัวชี้้นำในการแสดงออกของบุคคลในครั้งต่อไป โดยมีกระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นการสนใจ ขั้นการจดจำ ขั้นการกระทำ และขั้นแรงจูงใจ

ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Akers (1995) สามารถอธิบายพฤติกรรมอาชญากรรมต่างๆ ได้เกือบทุกประเภท โดยครอบคลุมถึงการติดยาเสพติด การติดสุราพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ อาชญากรรมคอเช็ตขาว องค์การอาชญากรรม อาชญากรรมมืออาชีพ อาชญากรรมรุนแรงการกระทำ อติวินิบาตกรรม และความบกพร่องทางจิต

ทั้งนี้โดยการคงไว้หรือยึดถือไว้ซึ่งหลักการเดิมของทฤษฎีของซันเดอร์แลนด์ทั้งในกระบวนการเรียนรู้และโครงสร้างสังคมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ นั้น ซึ่งหลักการของทฤษฎีนี้ครอบคลุมถึงตัวแปรที่ทำหน้าที่กระตุ้นหรือควบคุมพฤติกรรมอาชญากรรมหลักการที่สำคัญของทฤษฎี ดังนี้

ภาพประกอบ 1 หลักการของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่อธิบายพฤติกรรมอาชญากรรม

1. การคบหาสมาคมที่แตกต่างกัน (Differential Association)

การคบหาสมาคมที่แตกต่างกันหมายความว่าถึงกระบวนการที่บุคคลใดมีประสบการณ์กับค่านิยมในการให้ ความยอมรับหรือไม่ยอมรับกับพฤติกรรมผิดกฎหมายหรือถูกต้องตามกฎหมาย หลักการนี้ครอบคลุมทั้งมิติในการคบหาสมาคมกันและค่านิยมของสังคมมิติในการคบหาสมาคมกันคือการที่บุคคลมีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่เข้าร่วมในพฤติกรรมเดียวกัน ส่วนมิติทางค่านิยมนั้นเป็นประสบการณ์ที่บุคคลได้ประสบกับรูปแบบต่างๆของบรรทัดฐานและค่านิยมในการคบหาสมาคมกับบุคคลอื่น

กลุ่มคนที่บุคคลใดมีการคบหาสมาคมด้วยนั้นนอกจากจะให้การยอมรับแล้ว ยังเปิดโอกาสให้บุคคลใดมีการเลียนแบบ และสนับสนุนพฤติกรรมอาชญากรรมหรือพฤติกรรมถูกกฎหมาย กลุ่มบุคคลที่สำคัญคือครอบครัวและเพื่อนฝูง สำหรับกลุ่มที่สำคัญรองลงมาก็คือเพื่อนบ้าน โบสถ์ อาจารย์หรือครู กฎหมายและผู้มีอำนาจปกครอง ตลอดจนสื่อมวลชน หรือแหล่งที่มาของทัศนคติหรือรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้การคบหาสมาคมที่เกิดขึ้นก่อน มีระยะเวลานานกว่า มีความถี่บ่อยครั้งกว่า และบุคคลหรือสิ่งที่เป็นต้นแบบให้มีความสำคัญมากกว่า หรืออยู่ใกล้ชิดมากกว่า ก็จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้นมากกว่า

2. ค่านิยม (Definition)

ค่านิยมหมายถึงทัศนคติ ที่บุคคลยึดติด หรือมีต่อพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการกำหนดทิศทาง การให้เหตุผล หรือความหมายของสถานการณ์และทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรมหรือการกระทำใดว่าถูกหรือผิด ดีหรือเลว เป็นที่ต้องการหรือไม่ต้องการ มีเหตุผลสมควรหรือไม่มีเหตุผล รวมถึงความเหมาะสมด้วย ซึ่งค่านิยมก็มีทั้งค่านิยมทั่วไป (General Definition) และค่านิยมเฉพาะ (Specific Definition)

ค่านิยมทั่วไป ความหมายรวมถึงการที่ศาสนา จริยธรรม และบรรทัดฐาน ค่านิยมของสังคม ทำให้บุคคลยอมรับพฤติกรรมที่ถูกกฎหมายและไม่ยอมรับพฤติกรรมผิดกฎหมายหรืออาชญากรรม

ค่านิยมเฉพาะนั้น จะชี้แนะให้บุคคลเข้าร่วมการกระทำใดการกระทำหนึ่ง ที่เฉพาะเจาะจง เช่น บุคคลหนึ่งอาจยอมรับว่าการลักทรัพย์เป็นสิ่งผิดกฎหมายแต่ก็อาจไม่เห็นว่าความเสียหายเสียดสีเป็นสิ่งผิดศีลธรรมหรือกฎหมายแต่อย่างใด

หากบุคคลมีทัศนคติไม่ยอมรับการกระทำใด บุคคลนั้นก็มักจะไม่นำไปยุ่งเกี่ยวกับการกระทำนั้นๆ ซึ่งบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคม มักจะทำให้บุคคลมีทัศนคติในทางลบกับพฤติกรรมอาชญากรรม ขณะเดียวกันหากบุคคลมีทัศนคติในทางบวก กับพฤติกรรมอาชญากรรม บุคคลดังกล่าวก็มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมผิดกฎหมาย ทั้งนี้โดยทัศนคติจะชักจูงให้บุคคลเชื่อว่าการกระทำผิดกฎหมายนั้นเป็นสิ่งที่ต้องการและถูกต้องหรือสามารถกระทำได้ และจะหาเหตุเข้าข้างตนเองในการกระทำผิดนั้น ทัศนคติหรือความหมายของบุคคลต่อพฤติกรรมที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายนี้จะถูกพัฒนาผ่านความใกล้ชิดและการสนับสนุนที่แตกต่างกัน

3. การสนับสนุนที่แตกต่างกัน (Differential Reinforcement)

การสนับสนุนที่แตกต่างกัน หมายถึง ความสมดุลของการคาดหวัง หรือความสมดุลระหว่างรางวัลและโทษ ที่เป็นผลมาจากพฤติกรรมของบุคคล บุคคลจะละเว้นจากการกระทำผิดหรือจะกระทำผิดกฎหมายต่อไปหรือไม่ขึ้นอยู่กับการตอบสนองเกี่ยวกับรางวัลและโทษที่เป็นผลมาจากพฤติกรรมนั้นทั้งในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต ความเป็นไปได้ของการกระทำผิดซ้ำจะขึ้นอยู่กับรางวัลที่ได้รับจากการกระทำผิด ตัวอย่างเช่น ได้รับการยอมรับ มีความรู้สึกที่ดีขึ้น หรือได้เงินมากขึ้น และเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “การสนับสนุนในทางบวก (Positive Reinforcement)” นอกจากนี้ “การสนับสนุนในทางลบ (Negative Reinforcement)” หมายถึงการที่บุคคลสามารถหลีกเลี่ยงหรือหลบหนีได้จากเหตุการณ์ที่ตนไม่ต้องการ ซึ่งทำให้บุคคลกระทำผิดซ้ำได้ด้วยการสนับสนุนที่แตกต่างกันนี้หากเกิดขึ้นบ่อยครั้ง และเป็นปริมาณมากก็จะทำให้บุคคลมีพฤติกรรมผิดกฎหมายเพิ่มมากขึ้น

4. การเลียนแบบ (Imitation)

การเลียนแบบ หมายถึงการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับพฤติกรรม หลังจากที่ได้มีการสังเกตพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันของบุคคลอื่น การเลียนแบบจะเกิดขึ้นขึ้นขึ้นอยู่ที่คุณลักษณะ และรูปแบบของพฤติกรรมที่ถูกสังเกต ตลอดจนผลที่ได้รับจากพฤติกรรมนั้น การสังเกตรูปแบบที่เด่นชัดในกลุ่มบุคคลที่สำคัญ และจากสื่อมวลชนนั้นมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย และการสังเกตดังกล่าวนี้มีความสำคัญต่อการสร้างพฤติกรรมใหม่มากกว่าที่จะคงไว้หรือหยุดพฤติกรรมที่ได้สร้างขึ้นมาแล้วและมีความสำคัญต่อการรักษาพฤติกรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

5. กระบวนการในการเรียนรู้ทางสังคม (The Social Learning Process)

ค่านิยมหรือตัวแปรที่กล่าวในข้างต้นนั้นจะมีส่วนในกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลทั้งในอดีตและสถานการณ์ปัจจุบันที่เปิดให้มีการกระทำผิดกฎหมาย โดยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมนี้เป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน ซึ่งจะมีการโต้ตอบและมีผลต่อพฤติกรรมที่เกิดภายหลังด้วย โดยบุคคลจะทำให้เกิดสมดุลระหว่างค่านิยม การลอกเลียนแบบพฤติกรรม และความคาดหวังของปัจจัยที่ทำการสนับสนุนเมื่อได้มีการกระทำผิดแล้ว นอกจากนี้ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมอาชญากรรมจะมีผลต่อเนื่องในการกระทำผิดนั้นด้วย หากแต่ในภายหลัง

การลอกเลียนแบบพฤติกรรมจะมีอิทธิพลน้อยลงกว่าในตอนแรกที่คุณใดกระทำผิดหลังจากที่มีพฤติกรรมอาชญากรรมแล้วตัวสนับสนุนหรือการลงโทษทางสังคมโดยตรงหรือโดยทางอ้อมจะมีอิทธิพลที่จะทำให้บุคคลกระทำผิดซ้ำอีกหรือไม่กระทำผิดก็ได้ การที่คุณจะกระทำผิดอีกในสถานการณ์ที่เปิดโอกาสหรือไม่นั้นจะขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ในอดีตของคุณคนนั้นและกลุ่มปัจจัยหรือตัวแปรที่สนับสนุนต่างๆ

6. พฤติกรรมอาชญากรรมแรกเริ่ม (Initial Delinquency)

ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของเอเคอร์นั้น พฤติกรรมอาชญากรรมแรกเริ่มเกิดจากการเรียนรู้ผ่านการเลียนแบบโดยตรงหรือโดยอ้อมหลังจากนั้น การมีอยู่ของพฤติกรรมอาชญากรรมนั้นจะขึ้นอยู่กับ การส่งเสริมสนับสนุนที่แตกต่างกัน (การได้รับรางวัลหรือการลงโทษ) การส่งเสริมสนับสนุนนั้น อาจเป็นไปได้โดยตรงหรือผ่านทางบุคคลอื่นก็ได้ และพฤติกรรมละเมิดกฎหมายอาจเกิดขึ้นเพราะการขาดความคิดในการตัดสินใจว่าพฤติกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือผิดกฎหมาย นอกจากนี้ค่านิยมยังอาจถูกบุคคลนำมาใช้ในการแก้ตัวหรือแก้ไขพฤติกรรมที่ได้กระทำไปแล้ว หากสิ่งนี้ทำให้บุคคลสามารถลดการลงโทษไปได้ก็จะทำให้บุคคลใช้เป็นข้อแก้ตัวในการกระทำผิดซ้ำอีกด้วย

ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ได้ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ เข้ามาศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ความคิดและพฤติกรรมในเชิงพฤติกรรมศาสตร์ โดยเป็นการอธิบายการกระทำที่มีความผิดของอดีตผู้ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษเพื่อประโยชน์ในการแก้ไข ป้องกัน การพัฒนา อีกทั้งเป็นการหากลวิธีของความร่วมมือ ร่วมแก้ไข ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สูงสุด ของกลุ่มอดีตผู้ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษ ความสงบสุขปลอดภัยของสมาชิกในสังคม

6. สังคมพหุวัฒนธรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในการฟื้นฟูอดีตผู้ถูกคุมขังหรือผู้ถูกควบคุมตัวกลับคืนสู่ชุมชนในบริบทจังหวัดชายแดนใต้ จำเป็นต้องทำความเข้าใจลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ มีรายละเอียดดังนี้

สังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) มีผู้ให้ความหมาย ได้แก่ คอลัฟ ส่วนบุละ และคณะ (2559) กล่าวว่า สังคมพหุวัฒนธรรม เป็นสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางด้านภาษา วิถีชีวิต การนับถือศาสนา และอื่น ๆ โดยเรียกสังคมนี้ว่า “สังคมพหุวัฒนธรรม” นอกจากนี้ สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ และคณะ (2559) ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม ว่าเป็นการรับรู้ หรือสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่าง หรือความหลากหลายทั้งในระดับจุลภาค เช่น สภาพพื้นฐานหรือภูมิหลังส่วนบุคคล ชาติพันธุ์ เพศ ภาษา ศาสนา และในระดับมหภาค เช่น สภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ชุมชนหรือท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันของแต่ละกลุ่มชน และภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่เจริญงอกงามในแต่ละท้องถิ่น และฟาตีหะมะ แววันจิต (2561) กล่าวว่า สังคมพหุวัฒนธรรมเป็นสังคมที่มีผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายที่มีความผสมผสานกันระหว่างความเชื่อทางศาสนา ภาษา การแต่งกาย อาหาร เป็นต้น ซึ่งสามารถมาอาศัยอยู่ร่วมกันได้

ในสังคมปัจจุบัน ผู้คนมีความแตกต่างกันทั้งด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ โดยกลุ่มคนเหล่านี้อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องรู้จักแนวทางในการอยู่ร่วมกัน ภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นไปอย่างปกติสุขและสงบสุข โดยสังคมพหุวัฒนธรรมนั้นประกอบด้วยชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน จะต้องมีความเห็นในการอยู่ร่วมกันอย่างลงตัว โชคชัย วงศ์ธานี (2555 อ้างถึงใน คอรัฟ ต่วนบุละ และคณะ, 2559) มองว่าเป็นการจัดการความหลากหลายที่เน้นความเป็นกลางแบบไม่สุดขั้วจนเกินไป ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน เช่น มาตรการ วิธีการหรือนโยบาย เพื่อสื่อให้เห็นถึงสมาชิกทั่วไปซึ่งอยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้เข้าใจความหลากหลาย โดยประเด็นที่ควรพิจารณาในการจัดการความหลากหลายระหว่างชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยหลัก ๆ แล้วเป็นเรื่องการใช้สิทธิด้านต่าง ๆ เช่น สิทธิการเป็นพลเมือง สิทธิการเมืองการปกครอง สิทธิโอกาสการประกอบอาชีพ เป็นต้น ส่วนประเด็นความยุติธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญของรัฐในการทำให้ชนกลุ่มน้อยไว้วางใจภาครัฐ และอาจเป็นเครื่องมือที่ผลักดันชนกลุ่มน้อยให้อยู่ในสถานะคนชายขอบ เนื่องจากเมื่อกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน มีความแตกต่างกันในเรื่องชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และความเชื่อ อาจทำให้เกิดปัญหาการเอาเปรียบและลดทอนคุณค่าของชนกลุ่มน้อย หากปล่อยไปโดยไม่ได้รับการแก้ไข ก็จะขยายไปสู่ความขัดแย้ง และนำไปสู่ความรุนแรง ดังเช่นพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ดังนั้น กลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายมาอาศัยอยู่ร่วมกัน บางครั้งอาจทำให้เกิดความขัดแย้งกันไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ทัศนคติต่าง ๆ ที่เห็นไม่ตรงกัน จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ควรจะมีหลักการในการอยู่ร่วมกัน ภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม จากการศึกษาของรัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ (2565) เกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางสังคมพหุวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ พบว่า แนวปฏิบัติในการพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางสังคมพหุวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ประกอบด้วย 5 มิติ ดังนี้

(1) การป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในเรื่องข้อมูลข้อเท็จจริง เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดซึ่งกันและกัน โดยสนับสนุนส่งเสริมให้ใช้วิจารณ์ญาณในทางที่ถูกต้อง เพื่อให้มองเห็นทางที่ถูกต้องมองเห็นตามเหตุผล มองเห็นในจุดหมายหรือเป้าหมายเดียวกัน

(2) การป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความเสมอภาค เท่าเทียม ยุติธรรม และเป็นธรรม โดยสนับสนุนส่งเสริมให้ใช้หลักสันติวิธีมาทำการขับเคลื่อน ทั้งการเจรจา ต่อรอง การไกล่เกลี่ย การประนีประนอม เพื่อให้คนในสังคมยึดผลประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน

(3) การป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในเรื่องความสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดความสามัคคี โดยสนับสนุนส่งเสริมให้ทุกคนมีความรัก มีความปรารถนาดี กรุณาปรานี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ห่วงหาเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ทั้งในยามสุขและยามทุกข์

(4) การป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในเรื่องโครงสร้างทางสังคม โดยสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้นำหรือคณะกรรมการดำรงบทบาทและปฏิบัติหน้าที่ด้วยซื่อสัตย์ จริงใจ อดทนอดกลั้นขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหวต่อแรงยุแหย่กดดัน และเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

(5) การป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในเรื่องความเชื่อหรือค่านิยม โดยสนับสนุนส่งเสริมให้คนในสังคมพึงรักษาหลักการความซื่อสัตย์ จริตใจ และความเชื่อใจกัน ไม่เบียดเบียนหรือข่มเหงรังแกกัน ไม่ขโมยทรัพย์สินหรือประโยชน์ ไม่ล่วงละเมิดสิทธิหน้าที่ของผู้อื่น เคารพและปฏิบัติตามกรอบกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ

ทั้งนี้ นอกจากคนในสังคมจะต้องยึดหลักการของความถูกต้อง ชอบธรรม มีเหตุมีผล มีความโปร่งใส ทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของการคิดดีทำดี ความเป็นปกติสุข มีความสามัคคีต่อกัน และมีแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน 10 ประการ ดังนี้

(1) การยึดมั่นในคำสอนของศาสนา ความมีคุณธรรมและจริยธรรมของแต่ละความเชื่อหรือศาสนา จะเป็นสิ่งควบคุมความประพฤติที่จะทำให้ทุกคนปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม มีความประพฤติดี มีน้ำใจไมตรี มีความเสียสละ โอบอ้อมอารี หรือเอื้ออาทรต่อกันและกัน

(2) การเห็นคุณค่าและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้ โดยพื้นฐานมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีคุณค่า ทุกคนที่เกิดมามีคุณค่าเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม ความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนมีความเท่าเทียมกัน

(3) การยอมรับและเคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล ทุกคนมีความแตกต่างหลากหลาย ในทางความเชื่อ ศาสนา เพศ อายุ การศึกษา รายได้หรืออาชีพ โอกาสหรืออื่น ๆ สิ่งทดแทนหรือเติมเต็มความแตกต่างหลากหลายนั้นต้องอาศัยการให้เกียรติและเคารพในบุคคล ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สังคมก็จะเกิดความขัดแย้งน้อยลง กรณีพิพาทต่าง ๆ จะได้ไม่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง

(4) การเคารพสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องยึดถือและปฏิบัติเพื่อจะได้ไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งในสังคม ขณะเดียวกันทุกคนก็ควรให้การเคารพกันและกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมื่อให้เกียรติกันแล้ว ความบาดหมางและการทะเลาะกันก็จะไม่เกิดขึ้นในสังคม

(5) มีความเสมอภาคและความยุติธรรม เป็นสิ่งที่ทุกคน ทุกความเชื่อ ทุกศาสนา หรือในความแตกต่างหลากหลายจะต้องได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกัน ถ้าทุกคนมีความเท่าเทียม มีความเสมอภาค ทุกคนก็จะเคารพกัน ไม่แตกแยกกัน สังคมก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

(6) การยึดถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ เป็นสิ่งที่ผู้คนในสังคมควรยึดถือและปฏิบัติ ทั้งนี้ ประโยชน์ที่เกิดกับส่วนรวมจะทำให้สังคมเกิดความเจริญรุ่งเรือง อยู่เย็นเป็นสุข เห็นแก่ตัวน้อยลง เสียสละแบ่งปันให้แก่กันมากขึ้น

(7) การมีจิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะ เป็นคนมีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือกันเมื่อได้รับความเดือดร้อน รวมถึงเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเอื้อเฟื้อต่อกันด้วยความจริงใจ

(8) การรู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบของคนในสังคม ทั้งนี้ ถ้าทุกคนไม่รู้จักหน้าที่ของตนเอง ขาดวินัย ขาดความรับผิดชอบ สังคมย่อมมีปัญหา แต่ถ้าทุกคนรู้หน้าที่ ทำตามหน้าที่ และมีความรับผิดชอบต่ออย่างเต็มที่ตามบทบาท ก็คิดว่าจะเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้สังคมเกิดสันติภาพและสันติสุขเกิดขึ้น

(9) การมีวิจารณ์ญาณในการพูดและแสดงความคิดเห็น และมีสติปัญญาแยกแยะได้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรหรือไม่ควรแสดงความคิดเห็นออกมา โดยเฉพาะความเชื่อและศาสนา ทั้งนี้ควรที่จะคิดก่อนทำ หรือคิดก่อนพูดเป็นสำคัญ

(10) การแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี หรือไม่ใช้ความรุนแรงจนทำให้เกิดปัญหาบานปลาย จะส่งผลให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ทั้งนี้ ต้องไม่ใช้อารมณ์ ความรู้สึก แต่ควรใช้สติปัญญาในการใคร่ครวญและไตร่ตรองด้วยเหตุด้วยผล

7. งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการสนับสนุนฟื้นฟูอดีตผู้ถูกคุมขัง/อดีตผู้ถูกควบคุมตัวหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการใช้ความรุนแรง

สถาบันวิจัยและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ (2558) ได้ศึกษาการประเมินสถานการณ์ของผู้ชายและเยาวชนชายในพื้นที่ขัดแย้งชายแดนใต้ของประเทศไทย โดยการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ชายและเยาวชนชาย 3 กลุ่มจำนวนทั้งสิ้น 135 คนโดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาคือผู้ชายและเยาวชนชายที่ได้รับผลกระทบในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส แบ่งเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่หนึ่ง ผู้ชายและเยาวชนชายที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากสถานการณ์ความไม่สงบ (Direct Impact) ได้แก่ 1) ผู้ชายและเยาวชนชายที่ถูกจับกุมดำเนินคดีความมั่นคง (Detainee/ Ex detainee) 2) ผู้ชายและเยาวชนชายที่อยู่ในการเฝ้าระวังของรัฐ (Watch List) ทั้งผู้ที่ถูกเชิญตัวไปสอบสวน หรือผู้ที่โดนหมายพ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ และ 3) เยาวชนชายที่สูญเสียบุคคลในครอบครัวจากสถานการณ์ความไม่สงบ กลุ่มที่สอง ผู้ชายที่ได้รับผลกระทบทางอ้อมจากสถานการณ์ความไม่สงบ (Indirect Impact) เป็นผู้ที่ไม่ได้รับความสูญเสียหรือความเสียหายในด้านชีวิตและทรัพย์สินจากสถานการณ์ความรุนแรงหรือไม่ได้รับผลกระทบจากคดีความมั่นคง แต่ได้รับผลกระทบในการดำเนินชีวิตทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม การศึกษาพบว่า กลุ่มที่ถูกดำเนินคดีความมั่นคงได้รับผลกระทบในระดับปัจเจกคือได้รับผลกระทบทางจิตใจ ความหวาดกลัว ซึมเศร้า ความรู้สึกคับแค้น เกลียดชังเจ้าหน้าที่พลเรือนในระดับครอบครัวผลกระทบสำคัญที่เกิดกับครอบครัว คือ ครอบครัวมีรายได้ลดลง มีความหวาดระแวงเจ้าหน้าที่รัฐ ความรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมและไม่เชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการมีค่าใช้จ่ายระหว่างสู้คดีและประกันตัว ขณะที่รายได้ลดลงเนื่องจากขาดเสาหลักในการประกอบอาชีพ ในระดับสังคมคือ มีการสูญเสียสถานภาพและบทบาททางสังคมเพราะผู้ถูกจับกุมคุมขังมักถูกคนในสังคมตัดสินไปแล้วว่าเป็นคนไม่ดีแม้ภายหลังศาลจะยกฟ้องก็จากผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือเพื่อช่วยฟื้นฟูให้คนกลุ่มนี้และครอบครัวสามารถกลับมาใช้ชีวิตเป็นปกติได้เร็วขึ้น

สุชาติ สมณะ และลัดดาวรรณ ณ ระนอง (2560) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ปมของผู้ต้องขังที่มีต่อภารกิจคืนคนดีสู่สังคม ผลการวิจัยพบว่า ปมของผู้ต้องขังที่มีต่อภารกิจคืนคนดีสู่สังคมมี 3 ประการได้แก่ (1)

ผู้ต้องขังมีความคิดและพฤติกรรมตามสัญญาญาณ คือมีพฤติกรรมกระทำตามใจตน ไม่กระทำในสิ่งที่เป็นหน้าที่หลักของตน รวมทั้งมีความโกรธ ความอึดอันตันใจ และมีความคิดที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริง (2) ผู้ต้องขังมีความคิดและพฤติกรรมตามอุปนิสัยส่วนตัว คือมีพฤติกรรมปฏิเสธและไม่ยอมรับเอากิจกรรมด้านการศึกษาการอบรม และการฝึกวิชาชีพที่เกี่ยวกับการพัฒนาพฤตินิสัย โดยมักจะทำกิจกรรมตามใจตนเอง และ (3) ผู้ต้องขังมีความคิดและพฤติกรรมตามการเรียนรู้จากสังคม คือมีพฤติกรรมที่แสดงถึงการขาดความสนใจในหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมในการใช้ชีวิตประจำวันกับผู้คน และเพื่อน ๆ ในเรือนจำ

ราชวดี ชัยกันย์ (2564) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องกระบวนการปรับตัวเพื่อไม่กระทำผิดซ้ำของอดีตผู้ต้องขังหญิงในคดียาเสพติด โดยการวิจัยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการประกอบด้วย 1) เพื่อค้นหาเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และทำความเข้าใจผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิด และ 2) เพื่อค้นหากระบวนการในการปรับตัวเพื่อไม่ให้กลับไปกระทำผิดซ้ำของอดีตผู้ต้องขังหญิงในคดียาเสพติด ผลการวิจัยพบว่า เงื่อนไขที่ส่งผลให้อดีตผู้ต้องขังหญิงตัดสินใจเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดเป็นเงื่อนไขส่วนบุคคล และช่วงของระยะเวลา ที่บอกถึงสาเหตุตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการได้นำพาตนเองเข้าไปสู่การใช้สารเสพติดของอดีตผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ ครอบครัวตนเอง สภาพแวดล้อม และเศรษฐกิจ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดนั้น มีทั้งผลที่เป็นเชิงบวกและผลที่เป็นเชิงลบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม และจากการค้นหากระบวนการในการปรับตัวจากประสบการณ์ของอดีตผู้ต้องขังหญิงเพื่อไม่ให้กลับไปกระทำผิดซ้ำพบว่า การเชื่อมั่นในตนเองและการได้โอกาส ได้รับการปฏิบัติอย่าง บุคคลทั่วไป ได้รับความรักจากครอบครัวส่งผลให้คนกลุ่มนี้ไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำและยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก นอกจากนี้การปรับตัวและหลีกเลี่ยงการกระทำผิดซ้ำ จากการศึกษาจากประสบการณ์ของอดีตผู้ต้องขังหญิงในคดียาเสพติด พบว่า ประเด็นหลักที่ทำให้อดีตผู้ต้องขังหญิงสามารถปรับตัวและหลีกเลี่ยงการกระทำผิดซ้ำได้ คือการมีเป้าหมายในชีวิต โดยมีการตั้งเป้าหมายชีวิตและวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษในขณะที่อยู่ในระหว่างถูกคุมขัง และเรียนรู้ทักษะการประกอบอาชีพภายในเรือนจำเพื่อให้ตนเองสามารถนำมาประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงดูตนเองหลังจากพ้นโทษได้ เมื่อพ้นโทษออกจากเรือนจำอดีตผู้ต้องขังต้องเรียนรู้การใช้ชีวิตภายนอกเรือนจำ ซึ่งช่วงแรกของการใช้ชีวิตอาจจะมีอุปสรรคอยู่บ้าง ทั้งเรื่องของการใช้ชีวิตประจำวันที่ไม่มีใครมาคอยกำกับควบคุมให้ปฏิบัติตัวอยู่ในระเบียบเหมือนในเรือนจำการปรับความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด จะต้องรู้จักหักห้ามใจ และควบคุมตนเอง และรู้วิธีการปฏิเสธเพื่อไม่ให้ตนเองกลับไปสู่วังวนแบบเดิม โดยด้านกระบวนการปรับตัว และหลีกเลี่ยงการกลับไปกระทำผิดซ้ำของอดีตผู้ต้องขังหญิงในคดียาเสพติด ได้ดังต่อไปนี้ 1) การเตรียมความพร้อมก่อนพ้นโทษ อดีตผู้ต้องขังหญิงจะประเมินสภาพปัญหาตั้งแต่อยู่ในเรือนจำว่าหากพ้นโทษแล้วต้องเผชิญกับสถานการณ์อะไรบ้าง และหากต้องการความช่วยเหลือในเรื่องของการใช้สิทธิการรักษาสุขภาพ การของบประมาณสนับสนุนทุนในการประกอบอาชีพ การให้สถานที่พักพิงหลังพ้นโทษจะติดต่อหน่วยงานไหน เพื่อไม่ให้เป็นการภาระของครอบครัวหลังพ้นโทษ 2) การปรับความเข้าใจกับครอบครัวหลังจากพ้นโทษ อดีตผู้ต้องขังทำการปรับความเข้าใจกับพ่อแม่ สมาชิกในครอบครัวจากการพูดคุยสื่อสารและขอโอกาสแสดงให้เห็นว่าจะไม่

กลับไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก 3) หางานทำ เพื่อให้ตนเอง มีรายได้ในการเลี้ยงดูตนเองและจุนเจือครอบครัว
4) ประสานความช่วยเหลือจากบุคคลหรือหน่วยงานสนับสนุนผู้พ้นโทษเนื่องจากอดีตผู้ต้องขังหญิงเมื่อพ้นโทษ
แล้วจะยังไม่สามารถประกอบอาชีพได้ทันทีเนื่องจากการมีประวัติอาชญากรรมจึงลดโอกาสในการทำงาน
ดังนั้นจึงมีการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐเพื่อขอทุนในการประกอบอาชีพ และสมัครเข้าทำงาน
ในหน่วยงานภาคประชาสังคมที่เปิดโอกาสให้กับอดีตผู้ต้องขัง และ 5) การปฏิเสธบุคคลที่ชักชวนให้กลับไปใช้
ยาเสพติด

ัญญา พิงสันเทียะ และสุรยุทธ ทองคำ (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง เรือนจำ: พื้นที่แห่งการลงโทษ
และการคืนคนดีสู่สังคม ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ควรต้องเป
ี่ยนที่ความคิดเป็นอันดับแรก นอกจากนี้พบว่ามวลเหตุและปัจจัยที่ทำให้อดีตผู้ต้องขังกลับไปเป็นแบบเดิมมี
ส่วนมาจากสังคมมากกว่าที่ไม่ให้โอกาสกับคนกลุ่มนี้ ค่านิยมที่ชอบจับผิดมากกว่าปกป้องและให้โอกาสในการ
ปรับตัว บางครั้งสิ่งที่ผู้วิจัยสามารถรับรู้และสัมผัสได้นั้น คือความอ่อนแอภายในจิตใจที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็น
ผู้ต้องขังชายหรือหญิง ต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้นและการพยายามปรับตัว แต่เมื่อสังคมมองข้ามและไม่ได้หยิบยื่น
โอกาสให้กับกลุ่มคนเหล่านี้เขาจึงตีค่าตัวเองให้เป็นศูนย์ และคิดว่าตัวเองไม่ได้มีบทบาทต่อสังคม ไม่มีความหมาย
ต่อใคร ไร้ค่า จึงพยายามที่จะต่อต้านโดยการทำอะไรก็ได้กับร่างกายซึ่งเป็นของตนเอง เขามีสิทธิทุกอย่างใน
ร่างกาย ไม่สนใจว่าผิดหรือถูกความทรามานที่สังคมตีกรอบค่าความเป็นคนให้กับเขาคงเป็นสิ่งที่เลวร้ายมากกว่า
การติดคุก เพราะในคุกมีคนที่เขาสนใจในสิ่งที่พวกเขาเป็น

พรประภา แก้วกล้า และคณะ (2558) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด
ด้วยระบบการดูแลต่อเนื่องและการส่งต่อข้อมูลจากสถานที่ควบคุมตัวสู่มาตรการคุมประพฤติ และการสงเคราะห์
ภายหลังปล่อย โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบการส่งต่อข้อมูล
การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดกลุ่มที่ปล่อยตัวจากเรือนจำ ทณฑสถาน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนให้ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูระหว่างการคุมความประพฤติอย่างต่อเนื่องและ
ติดตามสงเคราะห์ภายหลังปล่อย และเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของหน่วยงาน ภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น
ภาคประชาชน และครอบครัวในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ในขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย
การคุมความประพฤติและการสงเคราะห์ภายหลังปล่อย วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสาร
การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การปฏิบัติการจริงในพื้นที่ การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ การสังเกต
การวิเคราะห์ข้อมูล ศึกษาข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การประชุมเพื่อคืนข้อมูลและสรุปผล
สำนักงานคุมประพฤติที่เป็นพื้นที่วิจัย ได้แก่ สำนักงานคุมประพฤติ จังหวัดลพบุรี ชัยนาท อยุธยา ราชบุรี
อุบลราชธานี เชียงใหม่ ลำพูน และนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยสรุป ได้ดังนี้ 1. การส่งต่อข้อมูลระหว่างเรือนจำ
ทณฑสถาน และสำนักงานคุมประพฤติในขั้นตอนการสืบเสาะข้อเท็จจริง มีข้อมูลครบถ้วน ส่งทันกำหนดเวลา
และเป็นประโยชน์ต่อการทำงานมากขึ้น แต่ในขั้นตอนการคุมความประพฤติ เอกสารเกี่ยวกับประวัติภูมิหลัง
แผนและผลการแก้ไขฟื้นฟูในระหว่างการควบคุมตัว ตลอดจนความต้องการการช่วยเหลือสงเคราะห์ภายหลัง
ปล่อยยังไม่ครบถ้วนและล่าช้าแม้ว่าจะมีการประสานงานแล้วก็ตาม สาเหตุเพราะหน่วยงานผู้ส่งต้องจัดทำเอกสาร

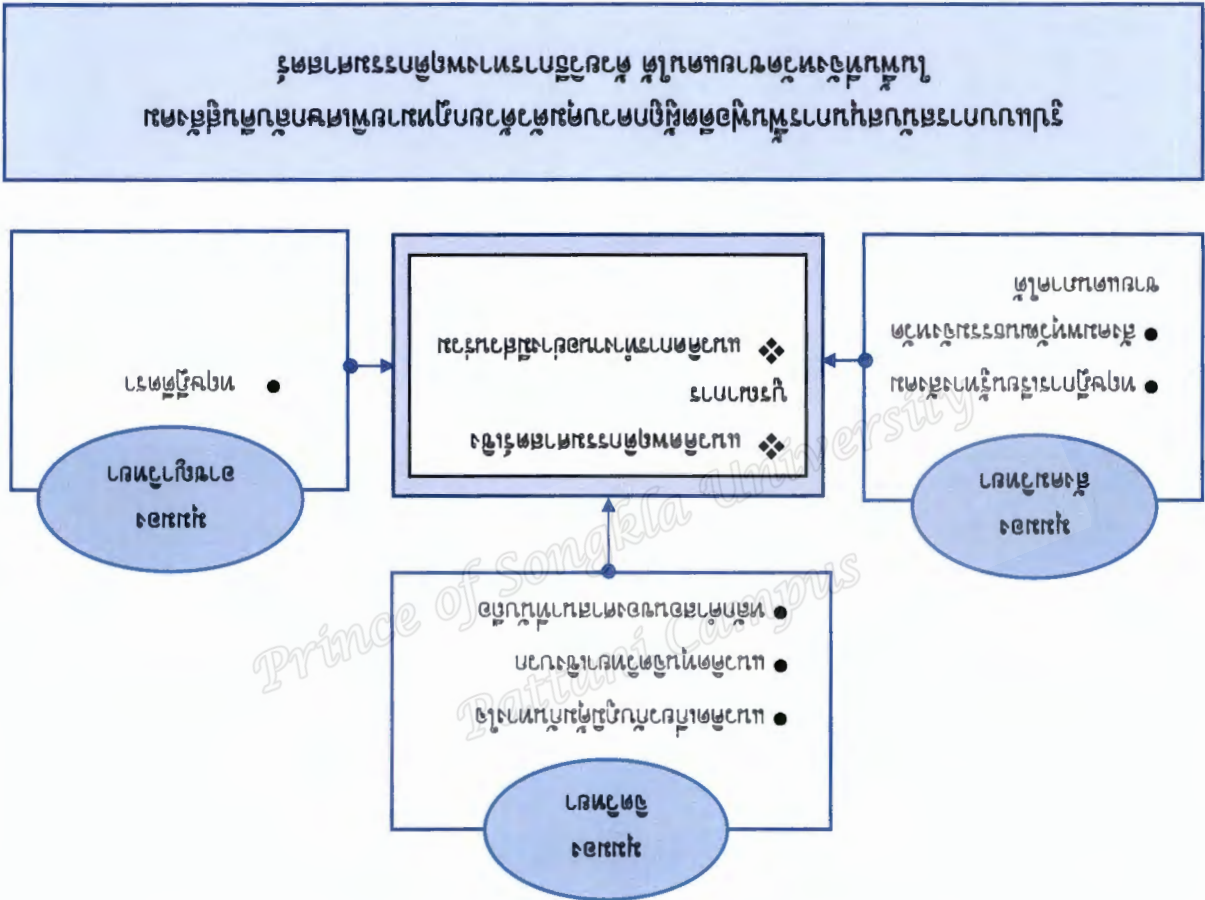
ซึ่งมีผลกระทบต้องประมาณและเป็นการเพิ่มภาระงานให้กับผู้ปฏิบัติซึ่งมีจำนวนน้อยจากการศึกษาฐานข้อมูลสารสนเทศของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมราชทัณฑ์ และกรมคุมประพฤติ พบว่ามีข้อมูลที่ตรงกัน และสามารถส่งต่อให้กันผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศจำนวนมาก หากได้มีการเชื่อมโยงและใช้ประโยชน์ร่วมกันก็จะลดขั้นตอนการทำงานและค่าใช้จ่ายเพิ่มความรวดเร็วและเป็นประโยชน์ต่อผู้กระทำผิดมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนไม่ต้องให้ถ้อยคำซ้ำซึ่งเสมือนถูกกระทำซ้ำจากกระบวนการยุติธรรม 2. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น ภาคประชาชนและครอบครัวในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด มีข้อค้นพบที่สำคัญคือ 1) การขอความร่วมมือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชนให้มีส่วนร่วมในการสืบเสาะผู้อุปการะผู้ต้องขังที่ได้รับพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษจำคุกโดยใช้กระบวนการกลุ่มและให้อาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลักโดยพนักงานคุมประพฤติทำหน้าที่สนับสนุน ทำให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะได้รวดเร็วขึ้นได้ข้อมูลเชิงลึกรอบด้าน ครอบครัวมีกำลังใจและมีการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครอบครัวผู้ต้องขังผู้นำในชุมชนท้องถิ่น อาสาสมัครคุมประพฤติและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ซึ่งจะได้ร่วมกันดูแลต่อไปเมื่อได้รับพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษจำคุก 2) การเตรียมความพร้อมครอบครัวและชุมชน โดยสร้างความรู้ความเข้าใจและปรับทัศนคติการอยู่ร่วมกับผู้กระทำผิดและการดูแลช่วยเหลือหลังปล่อย การปรับสภาพแวดล้อมภายในบ้านให้รู้สึกว่าเป็นคนใหม่ การทำความเข้าใจกับคนในชุมชนและสร้างพื้นที่เย็นในชุมชนซึ่งแสดงถึงการให้การยอมรับของสังคม เช่น จัดพิธีรับตัวรับขวัญคืนสู่ชุมชน การให้เป็นประธานในงานพิธีกรรมของชุมชน การให้ช่วยงานสาธารณะของชุมชน ฯลฯ ช่วยให้ผู้กระทำผิดลดความขัดเคืองและปรับตัวกับชุมชนได้แนบเนียนขึ้น 3) การสร้างสัมพันธ์ภาพในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และการดูแลช่วยเหลือสงเคราะห์ระหว่างการคุมความประพฤติ ด้วยการเยี่ยมบ้านของผู้นำชุมชนอาสาสมัครคุมประพฤติ เครือข่ายยุติธรรมชุมชนและพนักงานคุมประพฤติช่วยให้ผู้ได้รับพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษจำคุกที่เคยมีความคับข้องใจและกังวลใจสูงสบายใจขึ้นเพราะนอกจากคนในครอบครัวแล้วยังมีผู้ที่เข้าใจและพร้อมช่วยเหลืออยู่ในชุมชนสำหรับการสงเคราะห์เงินทุนประกอบอาชีพในระหว่างคุมความประพฤติ แม้จะมีจำนวนไม่มากแต่ก็ทำให้ผู้กระทำผิดรู้สึกมีคุณค่าและรู้สึกว่าไม่ถูกทอดทิ้ง และ 4) การจัดโครงสร้างการบริหารงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดออกเป็นเขตพื้นที่ในแต่ละเขตพื้นที่ใช้ศูนย์ประสานงานอาสาสมัครคุมประพฤติหรือศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นศูนย์ปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่อยู่ในชุมชน โดยมีพนักงานคุมประพฤติเป็นผู้เอื้อให้ผู้เกี่ยวข้อง อันได้แก่ ผู้กระทำผิด ครอบครัว อาสาสมัครคุมประพฤติ เครือข่ายยุติธรรม ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สถาบันการศึกษา องค์กรศาสนา มาพบและช่วยเหลือกัน นอกจากนี้พนักงานคุมประเวดียังทำหน้าที่หนุนเสริมความรู้และประสบการณ์ให้กับชุมชนเมื่อชุมชนทำบทบาทด้านใดได้ดีแล้ว พนักงานคุมประพฤติจะลดบทบาทในการทำงานด้านนั้นลง เพิ่มบทบาทของชุมชนให้มากขึ้น การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เป็นการค่อยๆ ลดการควบคุมโดยกฎหมายและเจ้าหน้าที่รัฐเปลี่ยนผ่านไปสู่การดูแลโดยวิถีชุมชน ซึ่งนอกจากชุมชนจะได้เรียนรู้วิธีการและพัฒนาทักษะการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในบทบาทของตนเองแล้ว ยังสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของชุมชนต่อผู้กระทำผิดได้อีกด้วย

European Commission (2005) ได้ศึกษาการวิจัยของสหภาพยุโรปด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ “สตรี การบูรณาการ และเรือนจำ การวิเคราะห์กระบวนการบูรณาการทางสังคมแรงงานของผู้ต้องขังหญิงในยุโรป”: โครงการ MIP มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโครงการวิจัยโดยการศึกษาชีวิตของผู้หญิงในเรือนจำยุโรป และชีวิตหลังการปล่อยตัว โดยเน้นเกี่ยวกับการส่งเสริมประสิทธิภาพของนโยบายทางสังคมและทัณฑสถาน และเพื่อระบุปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการกีดกันทางสังคมหรือการรวมตัวของผู้ต้องขังหญิง การประเมินนโยบาย และมาตรการทางสังคมและสถานดัดสันดานที่มีอยู่สำหรับหลักการกลับคืนสู่สังคม ผลการวิจัยพบว่า ผู้หญิงหลายคนหลังจากได้รับการปล่อยตัวในช่วงสองสามสัปดาห์แรกเกิดสภาวะสับสน โดยเฉพาะผู้ที่รับโทษจำคุกนานๆ มีประสบการณ์กับอาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการถูกจองจำ เช่น ภาวะซึมเศร้า นอนไม่หลับ ความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะกลับไปใช้กิจวัตรประจำวันในคุก นอกจากนี้ยังพบว่าผู้หญิงจำนวนมากเกิดความไม่ไว้วางใจต่อผู้อื่น แต่โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันของรัฐ และผลกระทบของเรือนจำ มีผลต่อทักษะทางสังคมของผู้หญิง

Nilsson (2011) ได้ศึกษาสภาพความเป็นอยู่ การกีดกันทางสังคม และการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำหลังได้รับการปล่อยตัว รวมถึงการขาดทรัพยากรด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการ เช่น การศึกษา การจ้างงาน สถานการณ์ทางการเงิน ที่อยู่อาศัย ความสัมพันธ์ทางสังคม และสุขภาพ ที่ส่งผลต่อความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ โดยเก็บข้อมูลจากตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของผู้ต้องขังในเรือนจำประเทศสวีเดน ที่กระทำผิดซ้ำภายในสามปีหลังจากได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำ จำนวน 346 คน ผลการวิจัยพบว่า หลังได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำอดีตผู้ต้องขังขาดทรัพยากรในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการ เช่น การศึกษา การจ้างงาน สถานการณ์ทางการเงิน ที่อยู่อาศัย ความสัมพันธ์ทางสังคม และสุขภาพ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ

McMasters (2015) ได้ศึกษากลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนในกลุ่มเยาวชน อายุระหว่าง 12 - 18 ปี โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการบำบัดฟื้นฟูมีประสิทธิภาพมากกว่าการลงโทษ มากกว่าการลงโทษเมื่อกระทำผิดซ้ำของเยาวชน และมากกว่าการลงโทษที่รุนแรง

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงใช้แนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ที่มีการบูรณาการศาสตร์ทางด้านจิตวิทยา สังคมวิทยา และอาชญาวิทยา มาศึกษา ทำความเข้าใจสภาพปัจจุบันด้านจิตใจ ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การดูแลช่วยเหลือ และความต้องการช่วยเหลือสนับสนุนฟื้นฟูของอดีตผู้ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษ ภายหลังการกลับคืนสู่สังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และพัฒนาเป็นรูปแบบการสนับสนุนฟื้นฟูอดีตผู้ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษกลับคืนสู่สังคม ผ่านหลักการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ทั้งนี้ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้ที่เคยกระทำความผิดภายหลังกลับคืนสู่สังคม ให้มองเห็นศักยภาพของตนเอง มีชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถที่จะพึ่งตนเองได้

การพัฒนาระบบสารสนเทศ ๒ โดยพิจารณาจากโครงสร้างของระบบสารสนเทศ ๒ ซึ่งประกอบด้วย ๒ ส่วนหลัก คือ ส่วนที่เป็นระบบสารสนเทศ และส่วนที่เป็นระบบสารสนเทศแบบบูรณาการ โดยระบบสารสนเทศแบบบูรณาการจะประกอบด้วยระบบสารสนเทศแบบบูรณาการ และระบบสารสนเทศแบบบูรณาการแบบบูรณาการ ซึ่งทั้งสองส่วนนี้จะทำงานร่วมกันเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ โดยระบบสารสนเทศแบบบูรณาการจะประกอบด้วยระบบสารสนเทศแบบบูรณาการ และระบบสารสนเทศแบบบูรณาการแบบบูรณาการ ซึ่งทั้งสองส่วนนี้จะทำงานร่วมกันเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ โดยระบบสารสนเทศแบบบูรณาการจะประกอบด้วยระบบสารสนเทศแบบบูรณาการ และระบบสารสนเทศแบบบูรณาการแบบบูรณาการ ซึ่งทั้งสองส่วนนี้จะทำงานร่วมกันเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ

8. กรอบสถาปัตยกรรมระบบสารสนเทศ ๒